

Archeologierapport

Hamont, Kerkstraat 20-22

Verslag van de archeologische opgraving
Projectcode 2023B297



Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek



verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R. en JANSSEN, J., (2023), Hamont-Achel (Hamont), Kerkstraat 20-22, archeologierapport, HAAST-rapport 2023-15, Bree, D/2023/12654/15

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik.vandekonijnenburg@telenet.be

Projectcode:	2023B297
Naam erkende archeoloog:	Rik van de Konijnenburg
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatiegegevens:	zie gegevens archeologienota: URI: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/20057 en de nota archeologie: URI: https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/24950
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied:	Zie fig. 1: bounding box
Kadastergegevens:	Zie fig. 2: kadastraal plan
Topografische kaart:	Zie fig. 3: topografische kaart
Alle betrokken actoren:	Rik van de Konijnenburg (erkend archeoloog), Joan Janssen (archeoloog)
Betrokken personen buiten het project:	
Contact:	Rik.vandekonijnenburg@telenet.be , 0496 209 018

© 2023 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

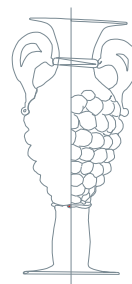
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2023/12654/15

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.



COVERFOTO: briefhoofd van het klooster van de zusters Ursulinnen uit ca. 1900, gelegen tegenover het projectgebied

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. WETTELIJK KADER

1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT

1.2.1. Vraagstelling

1.2.2. Randvoorwaarden

2. WERKWIJZE EN STRATEGIE

2.1. Motivering onderzoeksstrategie

2.2. Organisatie van het vooronderzoek

2.3. Gebruikt materiaal

2.4. Motivering eventueel afwijkende methodiek

2.5. Inbreng specialisten

2.6. Algemene wetenschappelijke advisering

3. ASSESSMENTRAPPORT

3.1. AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET PLANGEBIED

3.2. DE AANGELEGDE VLAKKEN

3.3. BESLUIT

3.4. BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN LANDSCHAPPELIJK BOORONDERZOEK

3.5. CONFRONTATIE MET HET BUREAUONDERZOEK

3.6. Samenvatting

4. BIBLIOGRAFIE

4.1. LITERATUUR

4.2. INTERNETBRONNEN

5. LIJST VAN DE AFBEELDINGEN

6. BIJLAGEN

7. FOTOLIJST

8. SPORENLIJST

9. VONDSTENLIJST

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Wettelijk kader

Deze nota is het verslag van de archeologische opgraving zoals voorgeschreven in het programma van maatregelen toegevoegd de nota archeologie ID24950.

Het projectgebied ligt in de oostzuidoostelijke hoek van de stad Hamont tussen de straten Wal, ten zuiden van het projectgebied, en de Kerkstraat ten noorden ervan. De percelen waarop de werken en archeologische opgraving werden uitgevoerd zijn kadastraal geregistreerd als Hamont-Achel, afd. 1 Hamont, percelen B84g en B85k2.

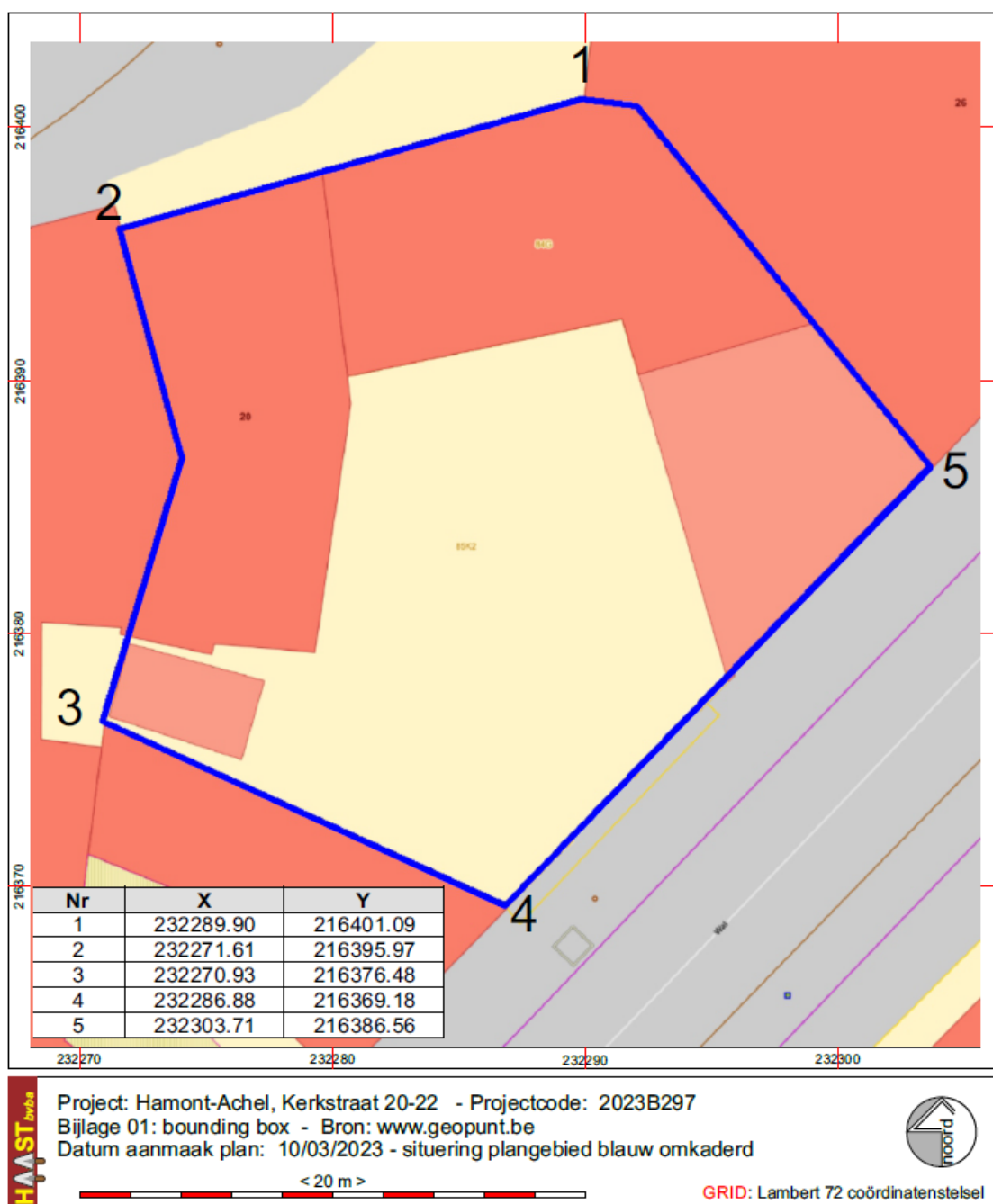


Fig. 1: bounding box, afbakening van de kadastrale percelen waarop de werken uitgevoerd werden.

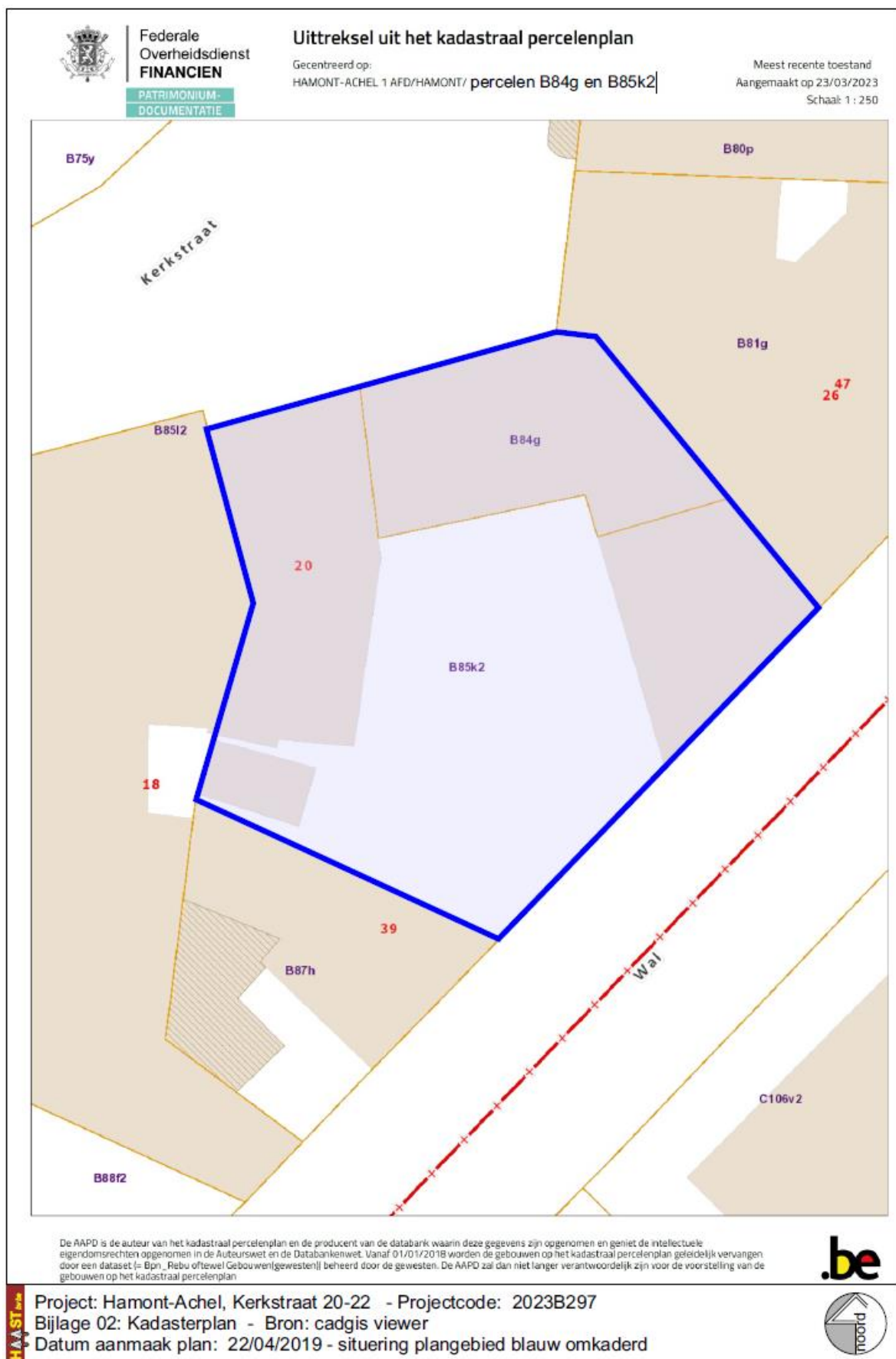


Fig 2: kadastraal uittreksel met aanduiding van het projectgebied

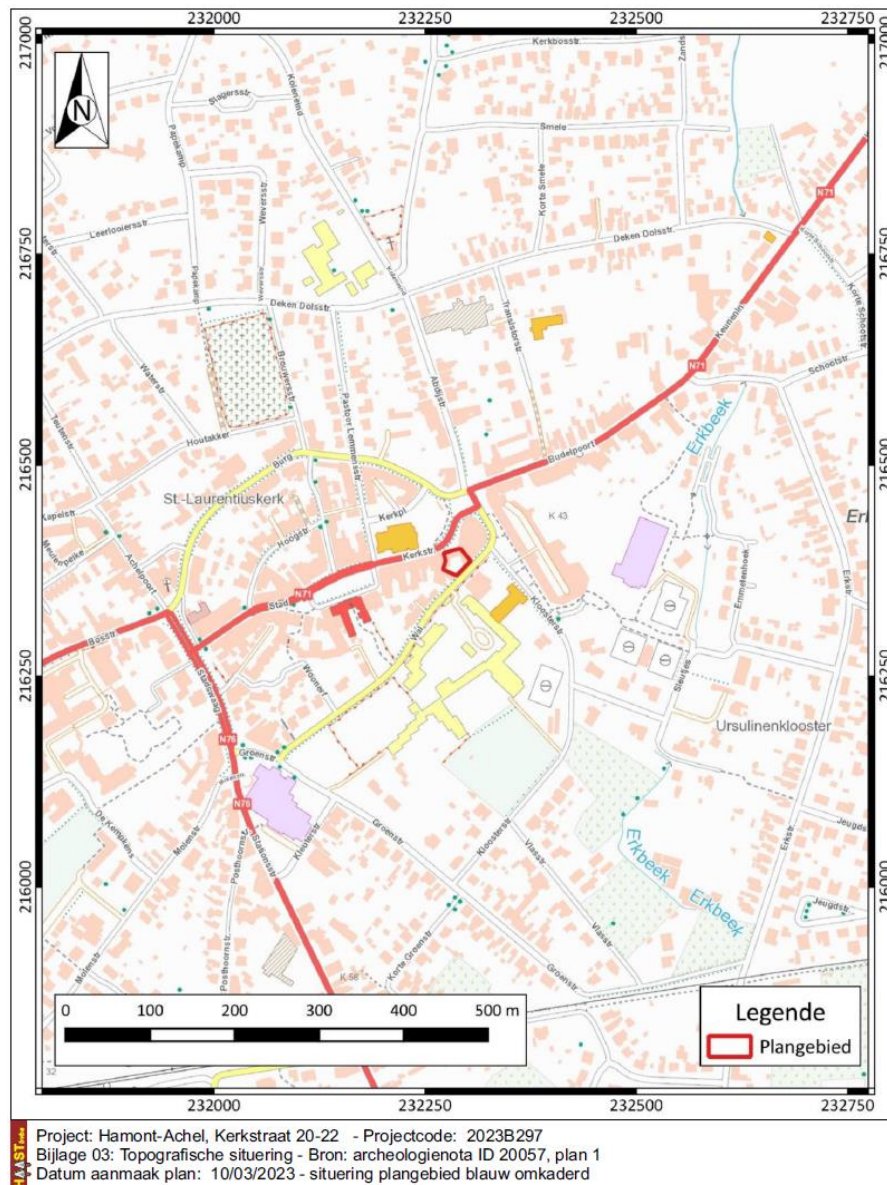


Fig. 3: Topografische situering van het projectgebied (topografisch plan overgenomen uit archeologienota ID 20057, plan 1)

1.2. Onderzoeksoopdracht

1.2.1. Vraagstelling

Het doel van de archeologische opgraving is om kenniswinst te genereren over de geschiedenis van de stad Hamont en in het bijzonder de loop – het tracé - van de stadsgracht, het gebruik van het projectgebied in het verleden, de bewaring, gaafheid en informatiewaarde van eventueel aanwezige sporen en de verstoringen binnen de grenzen van het plangebied. Tevens kan het onderzoek een bijdrage leveren aan ambachten en ontwikkeling van gebouwen in de stad.

Voor het onderzoek werden de volgende onderzoeksvragen opgesteld (nota archeologie ID 24950):

Een archeologische opgraving heeft tot doel de informatie uit het bodemarchief in de vorm van een archeologisch ensemble te behouden en te ontsluiten door archeologische sites, sporen en artefacten vrij te leggen en te onderzoeken. De hieronder weergegeven vragen gaan uit van de archeologische verwachting zoals opgesteld op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem. Bij het aantreffen van resten die op basis van het vooronderzoek niet verwacht worden, kan het nodig zijn aanvullende onderzoeksvragen te stellen te beantwoorden.

- *Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?*
- *Zijn structuren zichtbaar? Wat is de functie en ruimtelijke indeling?*
- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
- *Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?*
- *Zijn de aangetroffen sporen afkomstig van bewoning?*
- *Kan er een uitspraak gedaan worden over de ontstaansgeschiedenis en ouderdom van de vestinggracht?*
- *Ook de opvullingsgeschiedenis van de gracht is van belang: hoeveel fases kunnen er onderscheiden worden en kunnen deze fases gedateerd worden?*
- *Kan er een uitspraak worden gedaan over het verloop van de gracht?*

Het archeologisch onderzoek kan enkel als volledig beschouwd worden als er geen archeologische waarden meer aanwezig zijn binnen het bereik van de geplande bodemingrepen. Bovendien dient het onderzoek voldoende informatie voort te brengen om een antwoord te kunnen geven op bovenstaande vragen.

1.2.2. Randvoorwaarden zoals geformuleerd in de nota archeologie ID24950:

*Er wordt voorgesteld het zuidelijke deel van het projectgebied vlakdekkend op te graven. Dit conform de bepalingen in de Code van Goede Praktijk (CGP hoofdstuk 15). De hoogte van het vlak ligt in deze zone tussen 37,52 m TAW in het westen en 36,30 m TAW in het oosten. Het archeologisch vlak ligt 1 à 2 m -mV. , vooral in het zuiden, ter hoogte van werkput 4, zijn de antropogene lagen dik. **Omwille van de veiligheid en milieutechnische redenen, en omdat er tijdens het proefsleuvenonderzoek geen archeologisch relevante sporen werden aangetroffen in de antropogene lagen, wordt voorgesteld een deel van deze lagen te verwijderen voor de aanvang van het archeologisch onderzoek, maximaal 1 m -mV. In samenspraak met en onder begeleiding van een erkend archeoloog.** Het staat de erkende archeoloog vrij om te bepalen of de opgraving zal gebeuren in één of meerdere opgravingsputten per vindplaats. De omvang van iedere put/vlak is in ieder geval dusdanig dat er een accuraat ruimtelijk zicht wordt gegarandeerd en dat alle plannen naadloos aansluiten om te komen tot overzichtelijke opgravingsplannen van de vindplaatsen. De vorm en omvang van de individuele werkputten moet toelaten om een duidelijk overzicht van de sporen, spoorcombinaties en structuren te verkrijgen, zonder deze te lang aan degradatie bloot te stellen. Wanneer structuren (zoals gebouwplattegronden) gedeeltelijk buiten het vlak van de uitgezette werkput dreigen te vallen, dient de werkput (lokaal) uitgebreid te worden om deze structuren in hun geheel te kunnen onderzoeken. **Er moet minimaal 1 coupe worden uitgevoerd over het breedste deel van de vestinggracht.***

Er dient een veiligheidsbuffer ten opzichte van de grenzen van het projectgebied aangehouden te worden. Deze veiligheidsbuffer bedraagt 2 m. De geplande onderschoeiingen tegen de aanpalende woningen mogen uitgevoerd worden voor aanvang van de opgraving. Aan de straatzijde mogen deze onderschoeiingen niet worden uitgevoerd voor afloop van de opgraving.

2. Werkwijze en strategie

2.1. Motivering onderzoeksstrategie

Het programma van maatregelen zoals opgenomen in de nota archeologie ID 24950 voorzag in een veiligheidsbuffer naar de aanpalende gebouwen van 2 m. Ter plaatse werden we geconfronteerd met aanwijzingen voor een ondiepe fundering van het gebouw palend aan de oostzijde van het projectgebied. De aanduiding van de funderingsdiepte van dat gebouw, aangegeven op de zijmuur, wees op een diepte van 90 cm onder het maaiveld waarbij het niveau van dat maaiveld gelijk ligt aan het straatniveau van de straat Wal. In de zijgevel waren ook de betonblokken van de fundering zichtbaar. Aangezien er nog geen onderschoeiing van de funderingen was uitgevoerd, werd ons opgelegd een afstand van tenminste 3 meter aan te houden¹.

De funderingen van het gebouw aan de westzijde blijken ook volgens gegevens aangeduid op de zijgevel te zijn aangezet op -2.00 m onder het maaiveld. Maar dit betreft enkel de fundering van het pand aan de straat Wal. Aansluitend bevindt zich in noordelijke richting een oudere muur waarvan de funderingsdiepte onbekend is. Om veiligheidsredenen en omdat ook deze muren nog niet onderschoeid waren werd ons ook hier aangeraden een afstand te respecteren van tenminste 3 meter in plaats van de voorziene 2 meter.

Aan de straatzijde van de straat Wal waren stalen platen tussen poutrellen in de grond geschoven. Die platen bleken slechts 4 m lang (diepte in de grond) te zijn waardoor de maximale uit te graven diepte ook aan die zijde beperkt bleef en ons aangeraden werd om daar een veiligheidsafstand/marge aan te houden van tenminste 1.50 m te meten vanaf de stoeprand.

Al die veiligheidsaanbevelingen leidden tot een beperking van het onderzoeksgebied tot een oppervlakte van 291 m².

De registratie van de profielkolom gebeurde conform de Code van Goede Praktijk.



Fig. 4: aanduidingen op de muur van het oostelijk aanpalende pand betreffende de diepte van de fundering van de zijgevel

¹ Bij aanvang van de graafwerken kwam een veiligheidscoördinator van het bedrijf JGS poolshoogte nemen en aanwijzingen geven.



Fig. 5: details met betrekking tot de aanduiding van de funderingsdiepte van het pand aan de oostzijde



Fig. 6: aanduidingen op de zijgevel van het pand aan de westzijde van het terrein met betrekking tot de funderingsdiepte van die gevel en detail ervan

2.2. Organisatie van het vooronderzoek

Het veldwerk, de archeologische opgraving, werd uitgevoerd door 1 archeoloog en 1 archeoloog-assistent. Voor de foto's van de profielkolommen werd de projectcode 2023B297 gebruikt.

2.3. Gebruikt materiaal

De werkput werd machinaal aangelegd met een 17-tons graafmachine met een gave graafbak van 2,00 m breedte.

De locatie van de werkput, samen met de niveaus van de aangelegde vlakken werden ingemeten met een ALTUS APS-NR2 gps-toestel met een afwijking van 0,5 tot 1 cm horizontaal en verticaal van 0,8 tot 1,2 cm. Voor de metaaldetectie werd een toestel van het type Garrett Ace 250 gebruikt met materiaaldiscriminatie.

2.4. Motivering eventueel afwijkende methodiek

Niet van toepassing

2.5. Inbreng specialisten

Niet van toepassing

2.6. Algemene wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing

3. ASSESSMENTRAPPORT

Voor het assessment van het projectgebied wordt verwezen naar archeologienota ID20057 en de nota archeologie ID 24950. Aangezien er geen stalen zijn ingezameld tijdens het archeologisch onderzoek (cfr infra) is hiervan ook geen assessment opgenomen in dit verslag.

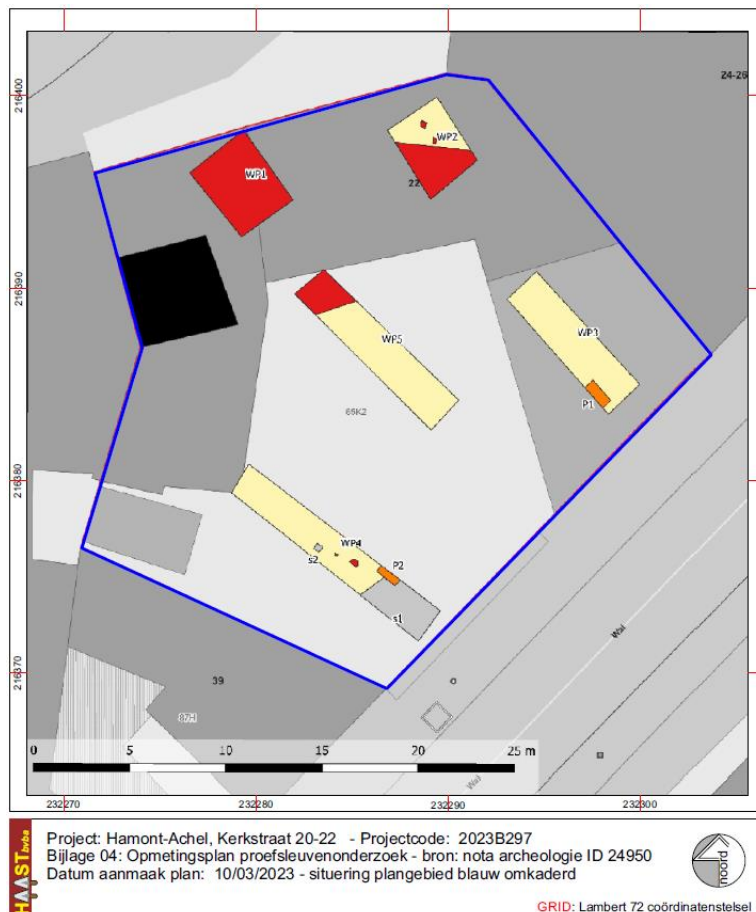


Fig. 7: opmetingsplan van het proefsleuvenonderzoek (bron: nota archeologie ID 24950)

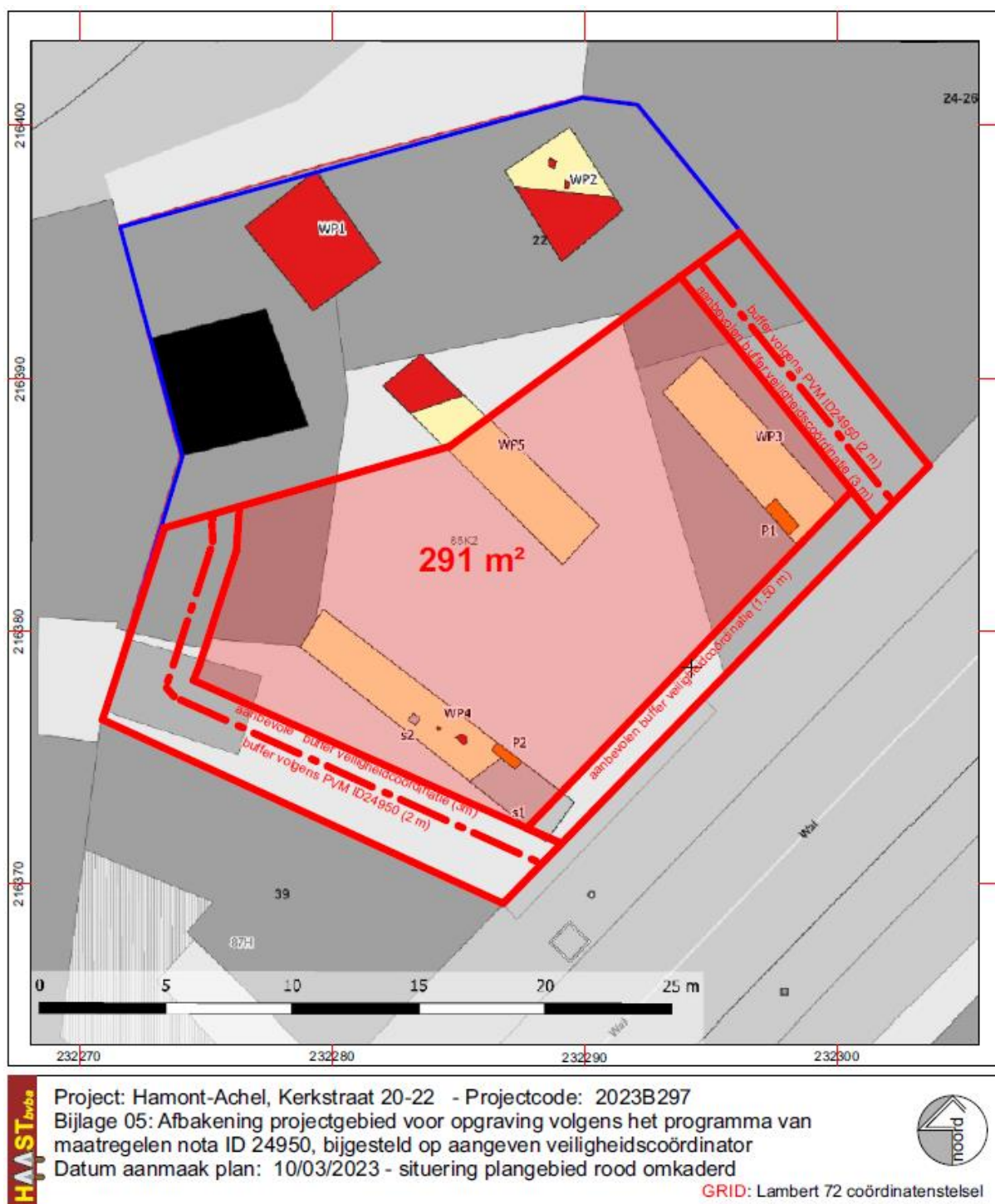


Fig. 8: afbakening van de op te graven zone zoals opgenomen in de nota archeologie ID 24950 maar aangepast aan de aanwijzingen van de veiligheidscoördinator.

3.1. Aardkundige opbouw van het plangebied

De bodemopbouw werd al beschreven in archeologienota ID24950:

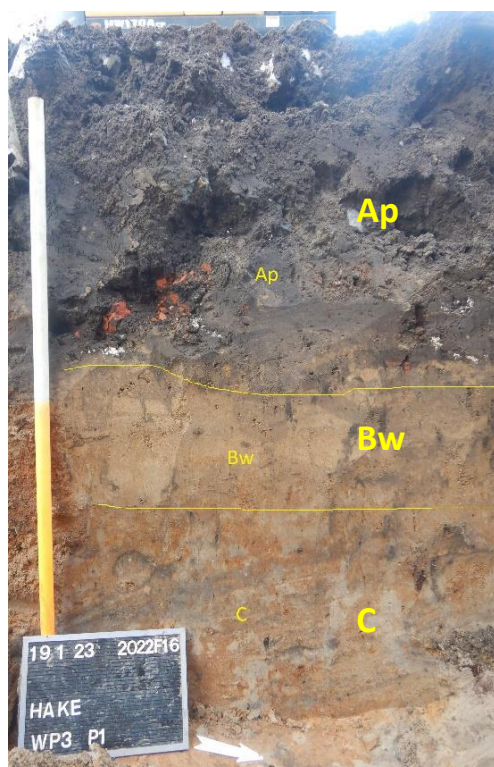
Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als OB (bebouwde zone). De oorspronkelijke bodemopbouw is dus onbekend². De aangetroffen bodem bestond uit zand of lemig zand.

*Er werden tijdens het proefsleuvenonderzoek in totaal 2 profielputten aangelegd met een goede spreiding om de bodemopbouw binnen het projectgebied op een voldoende wijze te bestuderen. In werkput 1 was de bodem verstoord tot op een diepte van meer dan 3 m -mv. De natuurlijke bodem werd niet bereikt. Omwille van de veiligheid kon deze werkput niet betreden worden. In de overige werkputten lag het maaiveld 1 à 2 m onder het maaiveld. Er werd meestal een duidelijk AC profiel vastgesteld, de C horizon lag onmiddellijk onder de antropogene lagen. Op sommige plaatsen, zoals ter hoogte van profiel P1, kwam een verweringshorizont voor. **Nota met ingreep in de bodem.***
Hamont – Kerkstraat 20-22 | 23

Profiel P1

Coördinaten: X 232298.04; Y 216384.32

Hoogte maaiveld: 37,23 m TAW	Diepte (cm)	Beschrijving
Horizont		
Ap	0 - 55	Donker grijsbruin zand
Bw	55-70	Oranjebruin zand
C	70-120	Oranje zand met witte vlekken



HAKE/F/1

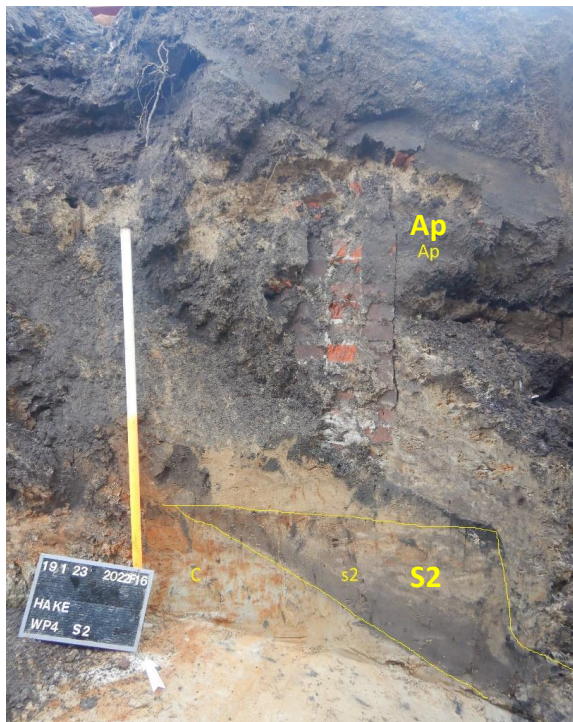
Fig. 9: Profiel P1, WP3 (ARCHEBO bvba, 2023, nota archeologie 24950, fig. 12)

² 7 VAN RANST E. & SYS C., Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1 : 20 000), Gent, 2000.

Profiel P2

Coördinaten: X 232287.09; Y 216374.94

Hoogte maaiveld: 37,46 m TAW	Horizont	Diepte (cm)	Beschrijving
Ap		0 - 150	(donker)bruin zand; recente lagen en muur (20ste eeuw)
s2		150-200	Donker grijsbruin zand; spoor
C		150-200	Oranje zand met witte vlekken



HAKE/F/2

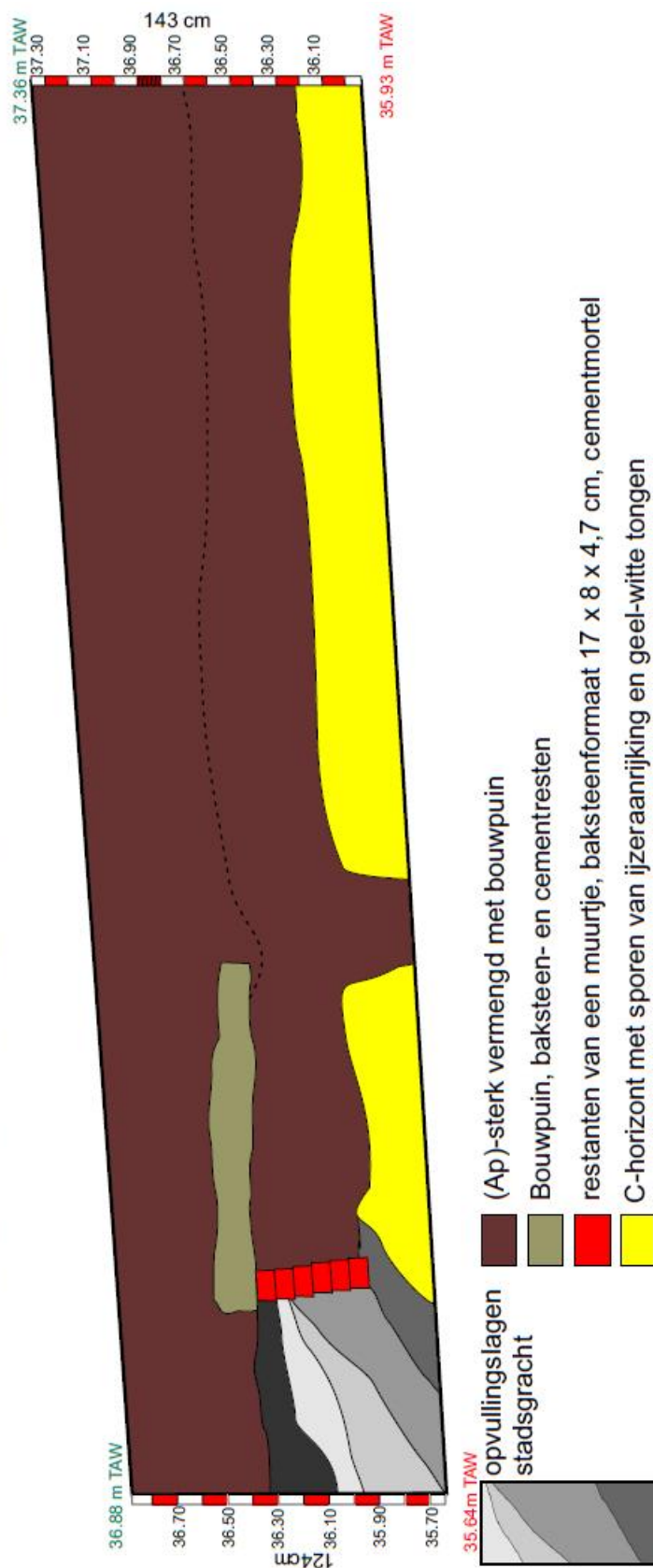
Fig. 10: Profiel P2, WP4 (ARCHEBO bvba, 2023, nota archeologie 24950, fig. 13)

Tijdens de opgraving werd een zuid – noordprofiel aangelegd centraal doorheen het projectgebied, de afgebakende zone. De bodemopbouw komt overeen met de beschrijvingen in de nota archeologie 24950. Aan de zuidzijde werden sporen aangetroffen van opvullingslagen van de gracht, een restant van een muurtje en opgebrachte gronden (Ap) met zeer veel bouwpuinbijmenging.

Het bakstenen muurtje is opgebouwd als een éénsteens muurtje met bakstenen van het formaat 17 x 8 x 4,7 cm, gemetst met grijze cementmortel. Aan de basis, de funderingslaag, is het muurtje twee bakstenen breed. Het muurtje is gebouwd bovenop de insteek van de gracht. In de nota archeologie spoor 2, door ons aangeduid op het alle-sporenplan van de opgraving als spoor 1.

De C-horizont bestaat uit geel zand, licht lemig, licht vochtig, met sporen van ijzeraanrijking en lichtgele-witte tongen.

In de opvullingslagen van de gracht werden geen vondsten aangetroffen



Project: Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22 - Projectcode: 2023B297
Bijlage 07: Bodemprofiel zuid - noord centraal door het terrein
Datum aanmaak plan: 10/03/2023

Fig. 11: zuid – noord-terreinprofiel

Om praktische redenen werd de archeologisch op te graven zone opgedeeld in 4 vlakken. Alleen op die manier kon, gelet op de zeer beperkte oppervlakte voor grondopslag, het afgebakende terrein volledig onderzocht worden. De vlakken werden aangelegd van oost naar west rekening houdend met een afstand van 3 meter vanaf de gevel van het aanpalende pand en 1 meter vanaf de stoeprand.

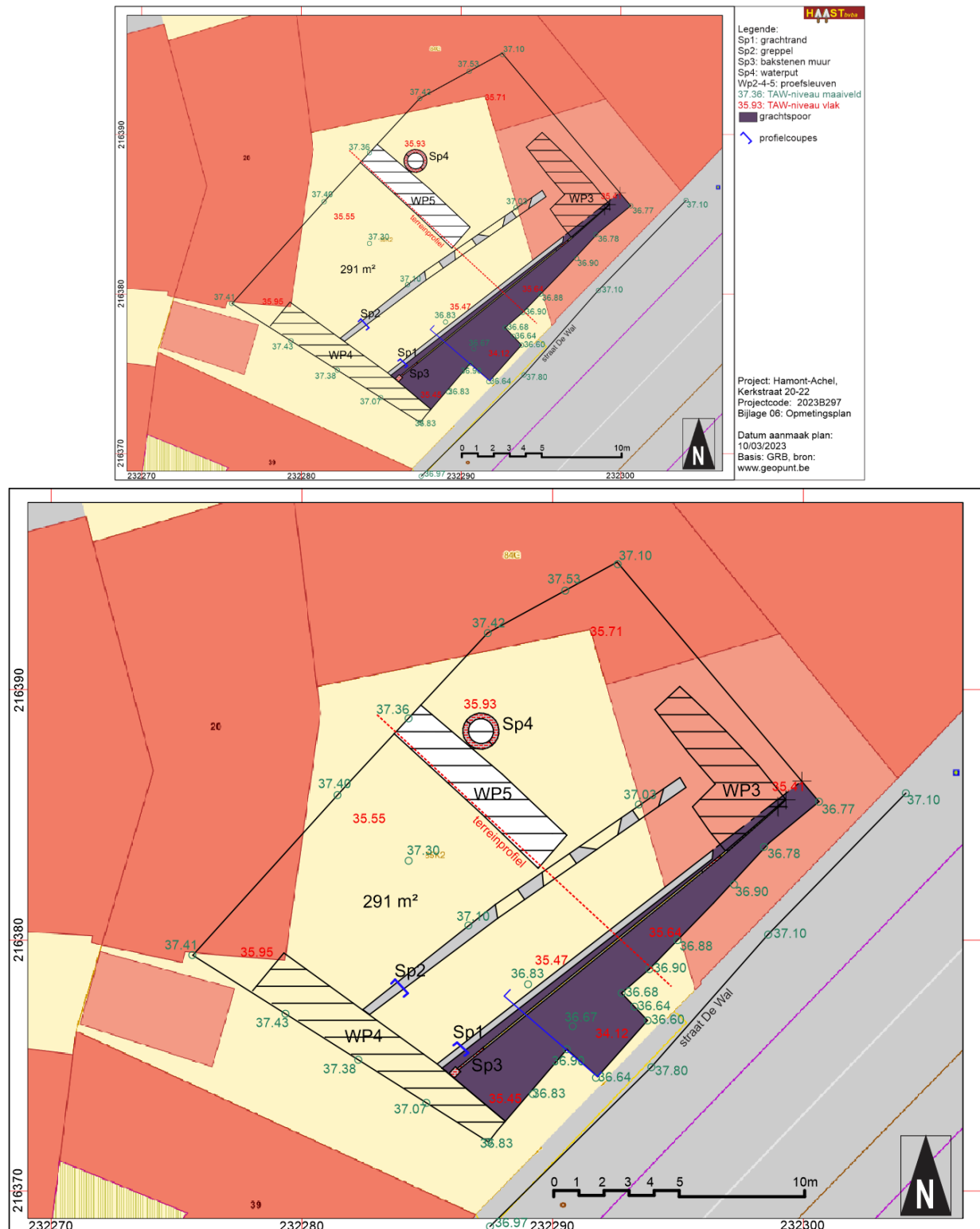


Fig. 12: Alle-sporenplan, opmetingsplan opgraving 2023B297

De werkputten 3, 4 en 5 van het proefsleuvenonderzoek tekenden zich duidelijk af in de aangelegde vlakken. Werkput 3 bleek in de tussentijd, de periode tussen het proefsleuvenonderzoek en de opgraving, te zijn uitgebreid met een diepe put ter controle van de grondwaterstand. Bij dat onderzoek werd al vastgesteld dat het grondwaterniveau te situeren was/is op ± 34.00 m TAW, ter hoogte van de aangelegde put is dat op ± 2.90 m onder het bestaande maaiveld ($+36.90$ m TAW $> +34.00$ m TAW)

Er werden 4 sporen aangetroffen:

Spoor 1: insteek van de stadsgracht, laag 2 (fig. 27), licht grijze vulling, compact, zwak humeus en te volgen van noordoost naar zuidwest. Zowel uit het profiel van de wand van het aangelegde vlak 2 (fig. 11) als uit de grachtcoupe (fig. 27) blijkt dat deze insteek ouder is dan het muurtje (spoor 3). In het verslag van het proefsleuvenonderzoek kreeg dit spoor het spoornummer 2 (cfr fig. 10): *Spoor s2 werd aangetroffen in het uiterste zuidoosten van deze werkput. Het spoor heeft een donker grijsbruine kleur en een breedte van minimaal 3,85 m. Dit spoor kan geïdentificeerd worden als een deel van de vestinggracht rond Hamont. Er werd een profiel gezet ter hoogte van dit spoor (P2). In dit profiel is duidelijk de schuine aflijning van een gracht te zien. Deze gracht dateert vermoedelijk uit de 14de eeuw, toen Hamont stadsrechten verkreeg. Ze werd pas in het begin van de 20ste eeuw gedempt: op de topografische kaart van 1904 staat de gracht nog afgebeeld, op de kaart van 1939 is ze verdwenen. Dit verklaart waarom de vondsten die bij de aanleg van het vlak en het profiel werden aangetroffen vrij recent zijn: het gaat om twee scherven industrieel wit aardewerk uit de 19de of 20ste eeuw. Of er onder de jongere grachtlagen nog oudere lagen bewaard zijn gebleven kan op basis van het proefsleuvenonderzoek niet worden bevestigd of ontkend. Over de stadsgracht is weinig informatie beschikbaar. Ze werd tot nog toe slechts eenmaal aangesneden, tijdens een noodopgraving in 2001³.*

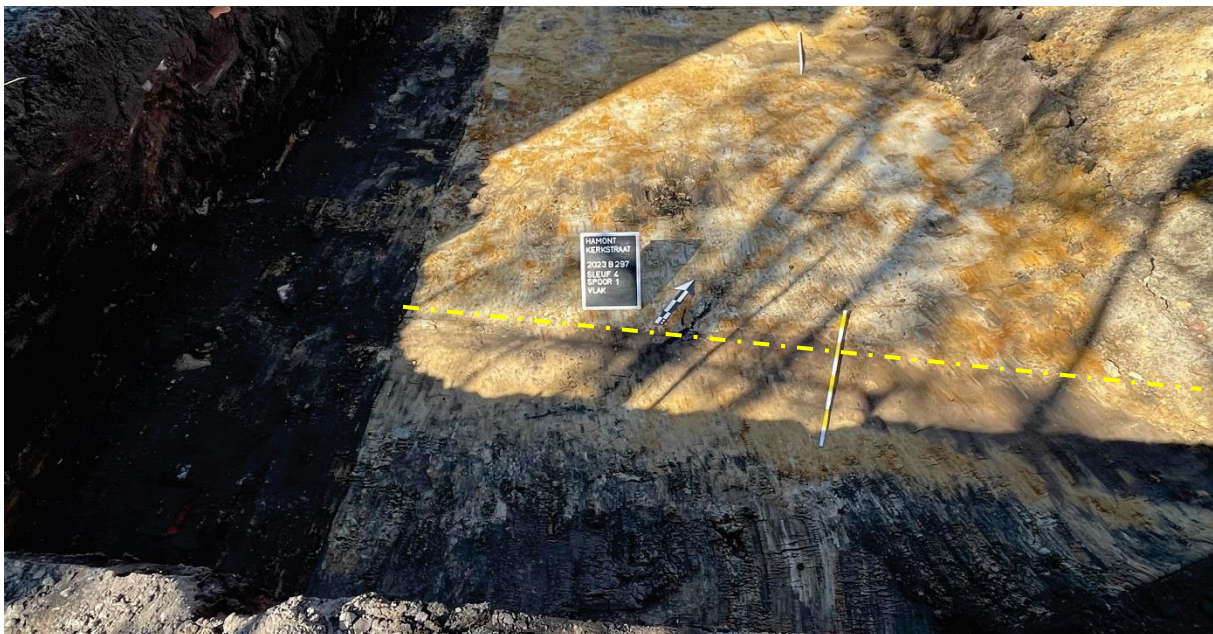


Fig. 13: spoor 1 (vlak 4)

³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Historische stadskern van Hamont [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140048>



Fig. 14: spoor 1 in vlak 3

De insteek werd in het 4^{de} aangelegde vlak heel fragmentair ook nog gecoupeerd en ook daaruit bleek duidelijk de schuine insteek van deze opvullingslaag.



Fig. 15: coupe van spoor 1 in vlak 4

Spoor 2: grachtje (wegrand?), vulling grijze grond, redelijk rechtlijnig, her en der onderbroken, maar in het 2^{de} aangelegde vlak ligt in het verlengde van dit spoor een uitbraakspoor opgevuld met recent bouwpuin. Mogelijk is dit spoor een restant van de recent afgebroken gebouwen waarbij de “vergrijzing” van de bodem dient te worden beschouwd als ontstaan onder invloed van de druk van de gebouwen op de ondergrond en de wisselende soms hoge grondwaterstanden⁴.



Fig. 16: coupe van spoor 2

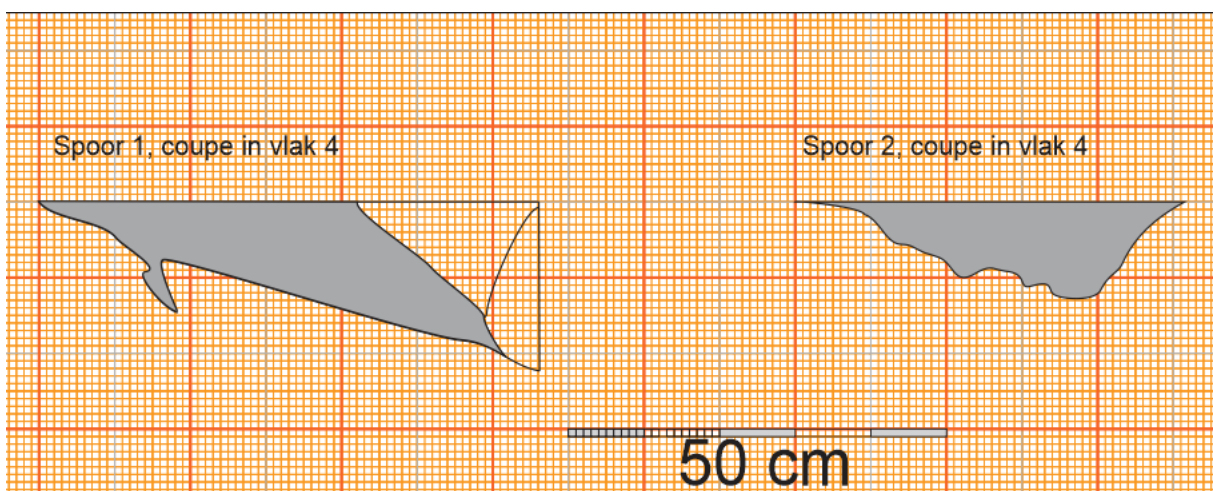


Fig. 17: coupetekeningen van de sporen 1 en 2

⁴ HUISMAN, D.J. e.a., 2011, De invloed van bouwwerkzaamheden op archeologische vindplaatsen, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Amersfoort.

Spoor 3: éénsteensmuurtje met steunpilaren, bakstenen 17 x 8 x 4,7 cm groot, machinaal vervaardigd, en gemetseld met cementmortel. Het muurtje kon “met stuk en brok” gevolgd worden over de volledige breedte van het projectgebied. Bij de aanleg van vlak 1 werden sporen van het muurtje zichtbaar in de zuidelijke profielwand. Bij de aanleg van de vakken 2 en 3 werden enkel brokken baksteen en restanten van de steunpilaren aangetroffen. Bij de aanleg van vlak 4 kon het muurtje over een lengte van 3 meter gevolgd worden. Bij het verder vrij leggen zakte het echter in elkaar. Uit de profielwanden van de vlakken 2 en 3 bleek ook al dat het muurtje onder druk van de ten noorden gelegen grond scheef stond. De basis van het muurtje bestaat uit drie lagen van telkens 2 kops geplaatste bakstenen. De steunpilaren, de restanten ervan, meten in het vlak 45 x 45 cm.



Fig. 18: restanten van het muurtje in de zuidwand van vlak 1 met op de achtergrond de berlinerwand in staalplaten



Fig. 19: restanten van het muurtje in de westelijke profielwand van de aangelegde vlak 2 met rechts het uitbraakspoor van het in vak 4 als spoor 2 aangeduide greppelspoor



Fig. 20: restanten van steunpilaren aangetroffen bij de aanleg van vlak 3



Fig. 21: de top van het muurtje bij de aanleg van vlak 4, het westelijke deel van het projectgebied

Spoor 4: waterput in bakstenen met cementmortel gemetseld. Bakstenen 22 x 11 x 8 cm, vulling: sterk geroerde grond, opgevuld met afbraakmateriaal Van de ze waterput, gevuld met recent bouwpuin, werd enkel de bovenste laag bakstenen vrijgelegd. Het blijkt een vrij recente put te zijn, eind 19^{de} – begin 20^{ste} eeuw, aangezien sommige nieuwsgierigen die tijdens het veldwerk even langskwamen, zich de waterput nog konden herinneren. Blijkbaar is hij afgebroken bij de bouw van het pand eind jaren 1960/begin jaren 1970, dat op zijn beurt recent, november 2022, volledig gesloopt werd. De waterput ligt tegen de noordgrens van de afgebakende zone en net ten oosten van de eerder aangelegde proefsleuf 5. De diameter van de waterput bedraagt aan de buitenzijde 145 cm, binnenzijde 100 cm.



Fig. 22: de waterput in het 2^{de} aangelegde vlak

De stadsgracht

In het programma van maatregelen toegevoegd aan de nota archeologie 24950 werd als belangrijkste aandachtspunt voor de archeologische opgraving, en de te beantwoorden vragen na de opgraving, een profielsnede van de stadsgracht (vestinggracht) aangegeven: ***Er moet minimaal 1 coupe worden uitgevoerd over het breedste deel van de vestinggracht.***

Rekening houdend met de in acht te nemen afstand tot de muren van het aanpalende gebouw aan de westzijde van de op te graven zone en de te bewaren afstand van de stalen platen aan de zuidzijde van het terrein, een berlinerwand in stalen platen tot 4 m diepte te rekenen vanaf et straatniveau,

Op basis daarvan en om voldoende afstand te bewaren tot de ten westen aanpalende gevel werd besloten om een profielput aan te leggen aan de zuidzijde van het 3^{de} aangelegde vlak. Bij het aanleggen van die profielput bleek al dat de grond zeer onstabiel was. De zijwanden brokkelden stelselmatig af en “tot overmaat van ramp” werd op 2.50 m diepte ten opzichte van het maaiveld snel insijpelend grondwater aangetroffen. Daardoor kalfden de zijwanden van de profielput quasi onmiddellijk in; er was zelfs geen tijd om de volgelopen profielput te fotograferen. Uit veiligheidsoverwegingen en omdat ons inzien het profiel voldoende inzicht gaf in opvulling van de stadsgracht werd besloten geen verdere pogingen te ondernemen om een tweede profielwand aan te leggen.



Fig. 23: de oostwand van de profielput “stadsgracht” nadat al een deel ingestort was en de scheur in de opvulgrond aan de oostzijde net voor het instorten van de wand



Fig. 24: de westwand van de profielput

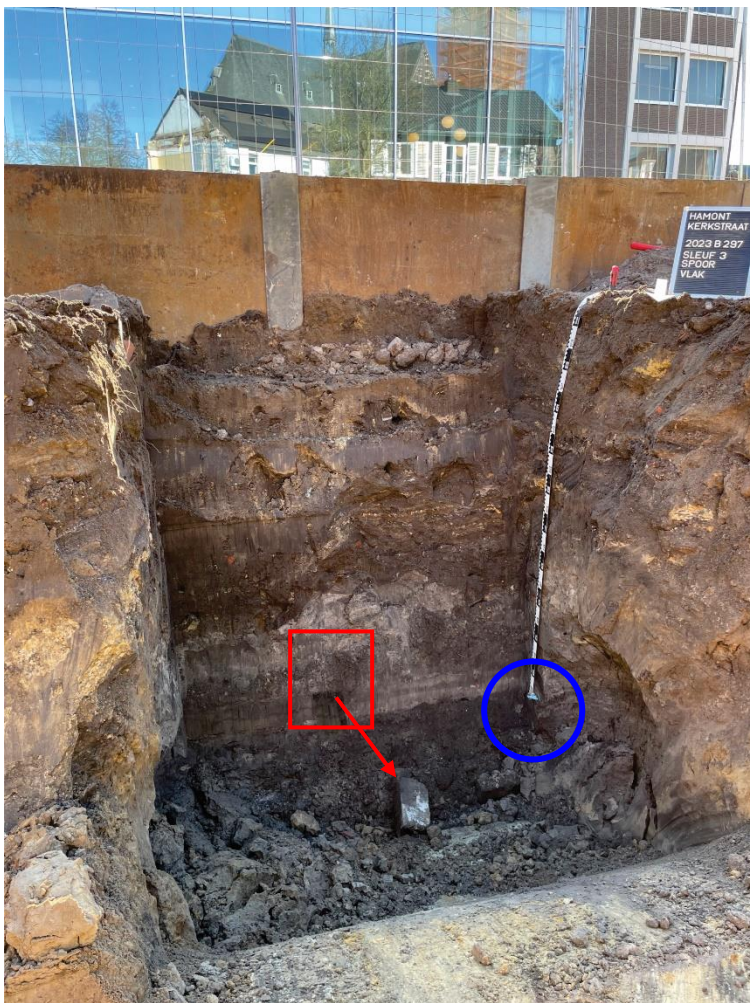


Fig. 25: de zuidwand van de profielput, tegen de berlinerwand met aanduiding van het inspijpelingspunt van het grondwater, blauw omringd, en de plek, rood omkaderd, waar een betonblok bij aanleg van de put uit de wand viel.



Fig. 26: insijpelingspunt van het grondwater nadat wanden van de profielput al ingekalfd waren

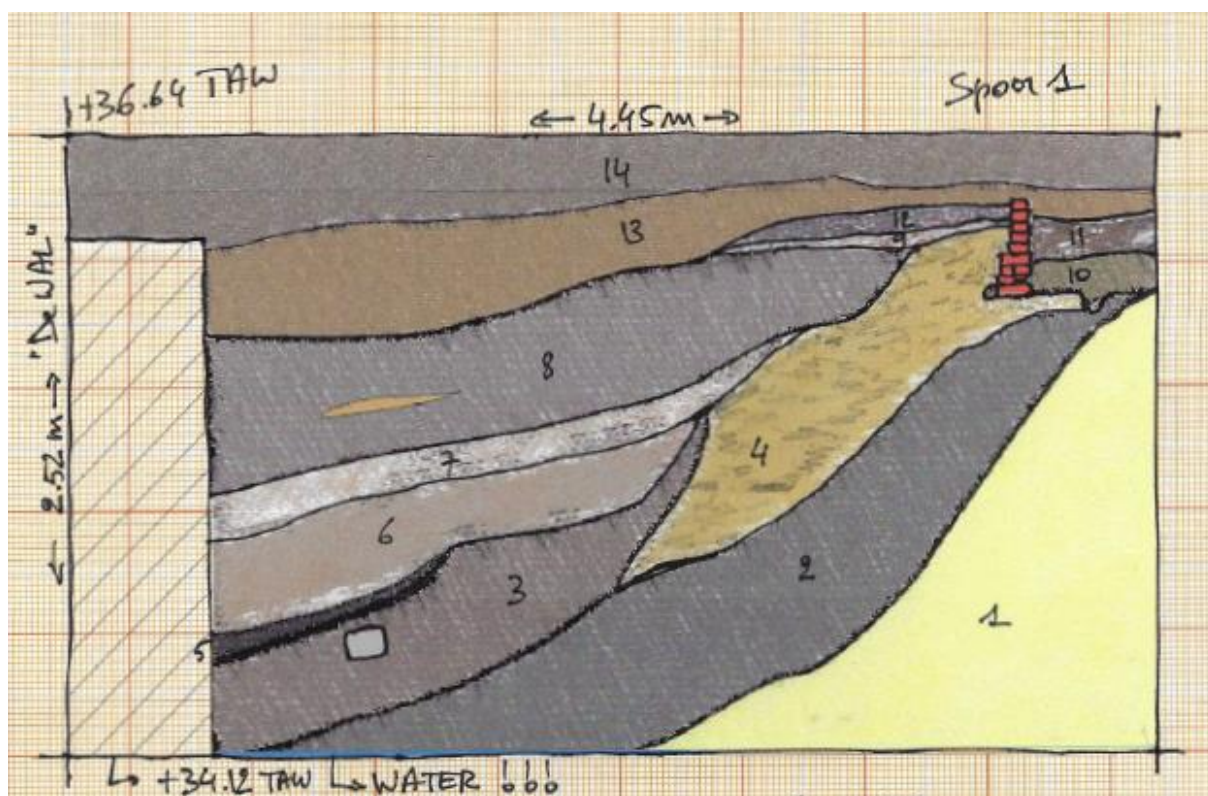


Fig. 27: veldtekening van het grachtprofiel

De opvulling bestaat van onder naar boven uit 14 lagen, exclusief het bastenen muurtje. Dat muurtje, spoor 3, is gebouwd boven spoor 1, de insteek van de stadsgracht en laag 4 van de opvulling.

De opvullingslagen:

- 1: C-horizont, geel lemig zand, sporen van ijzeraanrijking, vochtig aan de basis
 - 2: grijze, aan de basis zeer natte grond, compact, zwak humeus, plastisch (= spoor 1)
 - 3: grijs tot grijsbruine opvulling met restanten van bouw materiaal waaronder een betonblok, nat aan de basis (de intekening op fig 25 van het betonblok is indicatief voor de situering in de opvullingslagen, het betonblok zelf werd aangetroffen in het zuidprofiel).
 - 4: gemengde geel-grijs gevlekte opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 5: donkergrijze, vochtige humeuze grond, soort bodemslik (aardewerk!)
 - 6: grijze opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 7: grijsgele opvulling met vermenging van gele gronden, bouwafval/afbraakresten
 - 8: grijze opvulling met sporadisch baksteenresten en cementafval, geroerde grond
 - 9: lichtgrijze opvulling met bouwpuin (baksteenfragmenten en cementresten)
 - 10: donkergrijze geroerde grond met bouwpuin
 - 11: grijsbruine geroerde opvulling vermengd met bouwpuin
 - 12: donkergrijze opvulling vermengd met bouwpuin
 - 13: bruingele opvulling vermengd met bouwpuin
 - 14: donkergrijze licht humeuze opvulling vermengd met bouwpuin, „afbraaklaag“
- Bakstenen muurtje: baksteenformaat 17 x 8 x 4,7 cm (= spoor 3)

Vondsten:

Eerder werd al aangegeven dat in laag 3 van het grachtprofiel een betonblok uit de zuidwand kwam gevallen. Die betonblok – dergelijke vondsten worden niet dikwijls gemeld – is wel belangrijk in de relatieve datering van de opvullingslagen.

Bakstenen: het formaat van de bakstenen waarmee het muurtje gemetseld is (spoor 3) is 17 x 8 x 4,7 cm. De bakstenen, waarmee de waterput gemetseld is, zijn 22 x 11 x 8 cm groot. Beide constructies zijn gemetseld met cementmortel.

Enkel op de top van laag 5, bij aanleg van het grachtprofiel, konden 4 scherven ingezameld worden. Allemaal scherven in faïence fine, drie fragmenten van een bord en één bodemfragment van een kom versierd met geometrische en florale motieven. Op de onderkant van die scherf staat deels het merkteken “MADE IN HOL(LAND) SOCIETE CER(AMIQUE) MA(ESTRICT) J(APON)”, aardewerk geproduceerd in Maastricht eind 19^{de} eeuw. Laag 5 is een donkergrijze, vochtige humeuze

opvullingslaag, soort bodemslik ontstaan door het inwaaien, bezinken en vergaan van bladeren en andere plantenresten.



Fig. 28: de aardewerkvondsten: 3 fragmenten van een bord en 1 fragment van een kommetje. De volledige merkstempel is een referentiestempel ter determinatie van de gevonden scherf

Metaaldetectie: over het volledige aangelegde oppervlak werd metaaldetectie uitgevoerd maar behoudens enkele stukken betonijzer in puinlagen en stukjes elektriciteitskabel werden geen betekenisvolle archeologische vondsten aangetroffen.

3.3. Besluit

Binnen de afbakening van het gebied zoals vastgesteld in het programma van maatregelen van de nota archeologie ID 24950 werd, rekening houdend met de adviezen van een veiligheidscoördinator, een zone van 291 m² onderworpen aan een archeologische opgraving. Binnen die zone werden 4 sporen aangetroffen met enige archeologische en kennisvermeerderende betekenis. Het betreft het spoor van de in 1926 gedempte stadsgracht, een fundering van een schuttingmuur, een greppel mogelijk te koppelen aan een oud wegtracé, en een waterput. Zowel de waterput als het muurtje kunnen op basis van het gebruik van cementmortel gedateerd worden in de tweede helft van de 19^{de} eeuw wanneer cementmortel – portlandcement – algemeen gebruikt gaat worden voor het bouwen van constructies met (bak)stenen⁵. Typisch is de grijze kleur. De waterput werd niet gecoupeerd omdat hij vrij recent gebouwd is én omdat hij dieper reikt dan de geplande verstoringsdiepte op die plaats. De vulling, tenminste het zichtbare gedeelte, bestond bovendien uit recent bouwpuin.

Het muurtje, de schutting, die van west naar oost over het terrein loopt is een scheiding tussen de stad aan de noordzijde, private domein, en de stadsgracht. Het is een zeer smal muurtje, één baksteen van 8 cm breed, aangezet op een eerder onstabiele en ogenschijnlijk weinig draagkrachtige fundering van een dubbele rij bakstenen. Op regelmatig afstand stonden pilaren die het muurtje meer sterkte moesten geven. De zwakte van het muurtje blijkt enerzijds uit de zeer losse structuur waardoor bij de minste aanraking met de graafmachine het muurtje verbrokkelde. Anderzijds werd ook vastgesteld dat het restant van het muurtje enigszins naar het zuiden helde meer dan waarschijnlijk door de druk van de aan de noordzijde aanliggende puinlagen.

Dit muurtje en de stadsgracht zijn zichtbaar op een briefhoofd van het Ursulinnenklooster dat aan de overzijde van de gracht, ten zuiden van het projectgebied en buiten de stad, gelegen was. Het klooster⁶, ook bekend onder de naam Stalleken van Bethlehem, werd gesticht vanuit het Ursulinenklooster te Tildonk. In 1838 werd de eerste steen ervoor gelegd en in 1839 trokken de zusters erin. Er werd een internaat opgezet, en in 1843 opende een lagere meisjesschool, voor een deel ook externaat. In 1849 werd de definitieve kapel ingezegend. Hierna zijn diverse schoolgebouwen, een bakkerij en een washuis gebouwd, terwijl in 1861 een kleuterschool werd geopend. In 1860 volgde een zondagshuishoudschool voor oudere meisjes en volwassenen. In 1883 werd een Lourdesgrot aangebracht en in 1900 een Calvarieberg. Door sterke uitbreiding werd omstreeks 1900 het oude complex afgebroken en door een nieuw klooster vervangen. In 1911 opende een huishoudschool, in 1913 werd de eerste steen voor een nieuwe kapel gelegd naar ontwerp van Pierre Cuypers, welke in 1919 werd ingewijd.

In 1920 werd een leerwerkhuis voor meisjes geopend, feitelijk een beroepsopleiding voor kleding.

⁵ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Portlandcement>

⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Ursulinenklooster Stalleken van Bethlehem* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80023> en [https://nl.wikipedia.org/wiki/Ursulinenklooster_\(Hamont\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Ursulinenklooster_(Hamont))

Het klooster had aanzienlijk te lijden onder de Duitse bezetter, waarbij het van 4-6 september 1944 geplunderd werd bij de aftocht van dezen. Na de bevrijding diende het klooster nog enige tijd tot hospitaal voor de Engelsen, en in maart 1945 kwam het klooster weer in handen van de zusters.

In 1950 werd een jongensinternaat geopend en in 1951 kwam er een gymnasium en moderne humaniora, doch in 1956 ging dit naar Overpelt. In hetzelfde jaar werd het klooster door brand zwaar beschadigd, maar de kapel bleef gespaard. Een groot deel van het klooster en de onderwijsgebouwen moest worden gesloopt en werd herbouwd. Aldus ontstond het Instituut Maria Middelaars. Dit fuseerde in 1983 met het Salvatorcollege op 't Lo.

In 2012 vertrokken de laatste zusters Ursulinen uit Hamont naar Herk-de-Stad. Het kloostercomplex werd aangekocht en herbestemd door de gemeente Hamont-Achel.

Het briefhoofd dateert uit de jaren 1890/1900 en toont een zicht op het Ursulinnenklooster van oost naar west. Aan de rechterzijde van de tekening is duidelijk de stadsgracht zichtbaar met rechts



daarvan een muurtje. Links en rechts van het muurtje staat een aanplant van bomen ingetekend. Aan de overzijde van de gracht, de zuidzijde, staat een gelijkaardig muurtje ingetekend. Vermoedelijk is er een verband tussen beide muren qua datering en zijn beide ergens eind 19^{de} eeuw gebouwd.

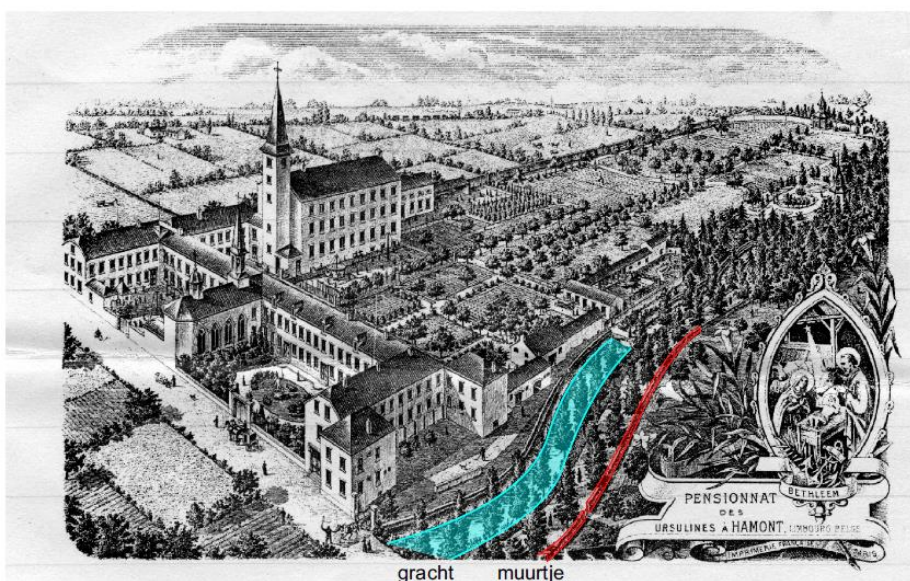


Fig. 29: briefhoofd van het Ursulinnenklooster en interpretatie wat betreft gracht en schutting zoals aangetroffen binnen het projectgebied.

Uit een projectie van het opgravingsplan op de Atlas der Buurtwegen uit 1840/1845 blijkt het muurtje ongeveer samen te vallen met de zuidzijde van een pad dat parallel liep aan de gracht. Op de Atlas der Buurtwegen staat dat pad aangeduid als *Pad n° 55*. Spoor 2, een greppeltje ten noorden van het muurtje, verloopt parallel aan het muurtje en zou de noordelijke grens van dat pad kunnen gevormd hebben. Uit de projectie van het opmetingsplan op de Atlas der Buurtwegen blijkt ook dat de waterlijn van de gracht ca. 3,70 m ten zuiden ligt van de rand van het pad.



Fig. 30: Projectie van het opmetingsplan – alle-sporenplan – en situering van het projectgebied (blauw omkaderd) op de Atlas der Buurtwegen

Het muurtje zal pas na 1956 afgebroken worden. Op een foto van het Ursulinnenklooster, genomen vlak na de grote brand uit 1956, is het muurtje nog duidelijk zichtbaar aan de zijde van het projectgebied, ten noorden van de straat Wal.

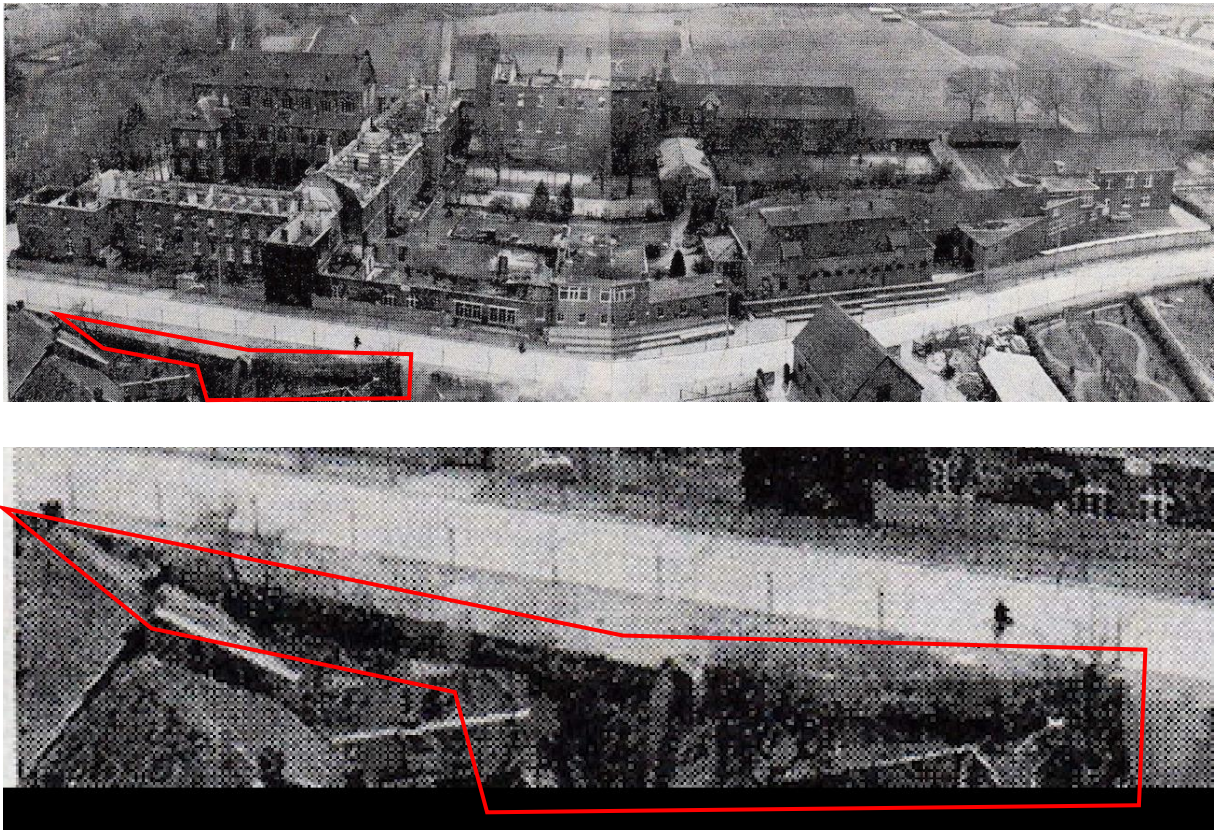


Fig. 31: foto en detail daaruit van het in 1956 afgebrande kloostergebouw van de Ursulinnen met aanduiding van het scheidsmuurtje (bron: <https://eindhovenfotos.nl/1/Hamont.html>)

Met enige moeite omwille van permanent instortingsgevaar van de profielwanden en opkomend grondwater, kon een gedeeltelijke doorsnede van de stadsgracht ingetekend worden. De gracht liep van oost naar west over het opgravingsterrein, parallel aan het muurtje. Oorspronkelijk moet de gracht breder geweest zijn dan het muurtje laat vermoeden omdat, zoals eerder al beschreven, het muurtje gebouwd is bovenop opvullingslagen van de gracht. In het grachtprofiel werd een venige laag bodemslik aangetroffen; laag 5. Op en deels in die laag werden enkele aardewerkscherven aangetroffen die gedateerd kunnen worden eind 19^{de} – begin 20^{ste} eeuw en geproduceerd door, tenminste wat betreft het fragment van het kommetje, de Société Céramique de Maestricht, serie "JAPON".

De gracht maakt deel uit van de tweede versterking rond de stad Hamont⁷. *De tweede omwalling liep in de periode 16de tot 18de eeuw ter hoogte van de huidige Burg ten noorden en Wal ten zuiden. Deze omwalling kende twee poorten, de Achelpoort (ten westen) en de Budelpoort (ten noordoosten), die respectievelijk circa 1861 en circa 1856 verdwenen. De Walbeek bracht aan de zuidkant het water aan en voerde het aan de noordkant weer af. De bewaking van de stadsversterkingen verloor in de 18de eeuw aan belang, omwille van de toen heersende vrede in het Land van Loon. In 1861 werd de*

⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hamont [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14664>

sloot aan de Achelpoort gedempt, in 1910 aan de Budelpoort. **In 1953-54 werden de grachten gedempt.** In 1956-57 werd het laatste deel van de oude wal, vanaf de Budelpoort tot de Burg, gevuld, en een betonnen ringlaan werd aangelegd, de noordelijke helft genoemd Burgstraat, en het zuidelijk deel Stadswal. Volgens een mededeling van dhr. L. Van de Sijpe zou de gracht ter hoogte van het projectgebied gedempt zijn rond 1926. In elk geval bewijzen de aangetroffen scherven dat de gracht rond 1900 nog open was en dat er nog water in stond gelet op de laag bodemslik. Bovendien lijkt het erop dat de gracht regelmatig geruimd werd waardoor vrijwel alle opvullingslagen als vrij recent kunnen beschouwd worden. Vreemd lijkt wel dat het betonblok/cementblok aangetroffen werd in een opvullingslaag onder de laag bodemslik. Dat kan erop wijzen dat de gracht mogelijk naar aanleiding van de bouw van het Ursulinnenklooster deels geruimd en mogelijk zelfs her(aan)gelegd en geherprofileerd werd. De oorspronkelijke grachtlijn valt samen met de insteek van spoor 1. Dat spoor is ontegensprekelijk ingegraven in de C-horizont maar werd later, onder meer door de bouw van het muurtje en de herprofilering van de gracht deels vergraven zoals blijkt uit het grachtprofiel. Laag 4 bestaat uit een mengeling van grijze aarde en geel zand, C-horizont-grond, en is qua datering contemporain of iets ouder dan de bouw van het muurtje.

In elk geval menen we te kunnen besluiten dat de opgegraven zone in het verleden enerzijds deel uit maakte van de grachtrand met aan de noordzijde een pad, het pad n° 55. Tweede helft 19^{de} eeuw – eind 19^{de} eeuw – is de gracht geherprofileerd, mogelijk mede door de bouw en uitbouw van het Ursulinnenklooster aan de overzijde van de gracht. Het private deel van het toenmalige perceel was gescheiden van de grachtrand door een smal muurtje. Na het definitief dempen van de gracht en de aanleg van de straat Wal werd de grens van het betrokken kadastrale perceel gelijk gelegd met de huidige stoepwand.

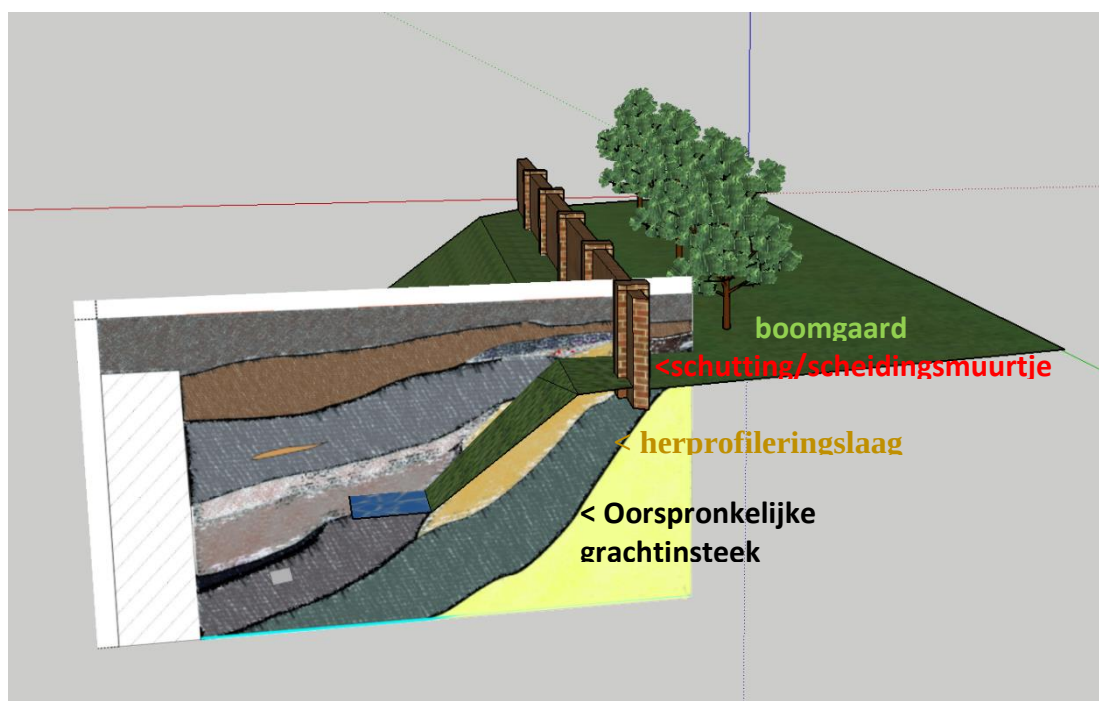


Fig. 32: poging tot reconstructie van de situatie van de gracht en scheidingsmuurtje eind 19^{de} begin 20^{ste} eeuw op basis van de gegevens afgeleid van het grachtprofiel en het briefhoofd van het klooster van de Ursulinnen (cfr ook fig. 29)



Fig. 33: evolutie van de straat Wal op luchtfoto's uit 1945 en 1953, in 1945 nog een dubbele bomenrij (rood omlijnd), in 1953 een aangelegde straat zonder bomen, het projectgebied is blauw omcirkeld (bronnen: 1945: www.onderderadar.be – VS 1945 Casey Jones foto_563, 1953: J. Gerits, Historische Steden in Limburg⁸)

⁸ GERITS, J., 1989, *Historische Steden in Limburg*, Gemeentekrediet – Brussel, p. 106

3.4. Beantwoording van de onderzoeksvragen

- **Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?**

De aangetroffen archeologische resten kunnen teruggebracht worden tot 4 sporen en vier aardewerkscherven. De sporen omvatten een grachtspoor (spoor 1), een greppelspoor (spoor 2), een bakstenen muurtje (spoor 3) en een waterput (spoor 4). Alle sporen waren duidelijk herkenbaar enerzijds doordat ze redelijk bewaard waren in opbouw (de bakstenen constructies), anderzijds omdat ze duidelijk onderscheidbaar waren in de C-horizont (de gracht en de greppel). Qua datering kunnen het muurtje en de waterput op basis van de gebruikte materialen, vooral op basis van het gebruik van cementmortel, gedateerd worden in de tweede helft van de 19^{de} eeuw. De insteek van de gracht kan middeleeuws zijn, maar het grootste deel van de opvullingslagen is te dateren in de 19^{de} eeuw, zelfs late 19^{de} eeuw gelet op de herprofilering van de gracht ten opzicht van de bakstenen scheidingsmuur. Het greppelspoor en de gracht lopen parallel aan elkaar van west naar oost over het volledige projectgebied.

- **Zijn structuren zichtbaar? Wat is de functie en ruimtelijke indeling?**

Het muurtje, slechts één baksteen, 8 cm, breed, is een schutting of scheidingsmuurtje tussen de gracht ten zuiden ervan en de private gronden ten noorden; een scheiding tussenprivaat en openbaar domein. De waterput zal deel uitgemaakt hebben van de woning en annexen zoals ook nog ingetekend op de Atlas der Buurtwegen en latere kaarten. Van die woning werden in de afgebakende zone en tijdens het proefsleuvenonderzoek geen sporen aangetroffen.

- **Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?**

De gracht is oorspronkelijk duidelijk ouder – veel ouder waarschijnlijk – dan de andere sporen die aangetroffen werden. De gracht maakt deel uit van de tweede omwalling die in de 16^{de} eeuw rond de stad Hamont werd aangelegd. Maar, uit de opvullingslagen en het scheidingsmuurtje kan afgeleid worden dat eind 19^{de} eeuw – begin 20^{ste} eeuw de gracht geherprofileerd werd, mogelijk onder invloed van de bouw en uitbouw van het tegenover het projectgebied gelegen Ursulinnenklooster. De waterput en het muurtje, het muurtje zeker, dateren uit de late 19^{de} eeuw. De waterput kan ouder zijn, maar het gebruik van grijs cement, portlandcement, in het metselwerk wijst op een datering in de tweede helft van de 19^{de} eeuw.

- **Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?**

Er zijn geen specifieke, zelfs gewoon geen, aanwijzingen of vondsten aangetroffen die gerelateerd kunnen worden aan specifieke activiteiten of ambachten binnen het projectgebied.

- **Zijn de aangetroffen sporen afkomstig van bewoning?**

Enkel de waterput kan gerelateerd worden aan bewoning en zal deel uitgemaakt hebben van de woning die in de 19^{de} eeuw, en tot ver in de 20^{ste} eeuw, aan de Kerkstraat stond.

- **Kan er een uitspraak gedaan worden over de ontstaansgeschiedenis en ouderdom van de vestinggracht?**

Op basis van de vondsten en het aangetroffen insteekspoor van de gracht kan enkel gesteld dat de gracht over het huidige kadastrale perceel loopt. Pas na het definitief dempen van de gracht en

op basis van een foto uit 1956 van de brand van het Ursulinnenklooster kan gesteld dat het kadastrale perceel pas in de jaren 1960 zijn huidige vorm en oppervlakte kreeg. Daarvoor behoorde het zuidelijke terreindeel, het gedeelte aan de zuidzijde van het muurtje, tot het openbaar domein. De gracht zelf werd volgens historische bronnen aangelegd in de 16^{de} eeuw en maakte deel uit van de tweede omwalling van de stad Hamont. Materiële bewijzen werden daarvoor niet aangetroffen. Dit is vermoedelijk te wijten aan het feit dat de gracht op regelmatige tijdstippen werd geruimd en in de 19^{de} eeuw werd geherprofileerd.

- **Ook de opvullingsgeschiedenis van de gracht is van belang: hoeveel fases kunnen er onderscheiden worden en kunnen deze fases gedateerd worden?**

Er kunnen slechts twee fasen onderscheiden worden. De opvullingslagen die aansluiten bij spoor 2, de insteek van de gracht en de opvullingslagen die aansluiten bij de gemengde grond waarin het muurtje werd aangezet, laag 4 op de doorsnedetekening van de gracht. Laag 2 (spoor 1) kan beschouwd worden als een opvullingslaag, deels bezinkingslaag van de gracht zoals aangelegd in de 16^{de} eeuw, alle andere lagen zijn veel recenter. Aanwijzingen daarvoor zijn het betonblok, cementblok dat aangetroffen werd in laag 3 en de eind 19^{de}- begin 20^{ste}-eeuwse aardewerkscherven aangetroffen op en in laag 5.

- **Kan er een uitspraak worden gedaan over het verloop van de gracht?**

De afmetingen van het projectgebied zijn te beperkt om uitspraken te doen over het tracé dat de gracht volgde. Maar, wel is zeker dat de gracht van oost naar west doorheen het meest zuidelijke deel van het projectgebied liep.

3.5. Confrontatie met het bureauonderzoek

Besluit en advies zoals geformuleerd na het proefsleuvenonderzoek (nota archeologie ID 24950):

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als OB (bebouwde zone). De oorspronkelijke bodemopbouw is dus onbekend. De aangetroffen bodem bestond uit zand of lemig zand. Er werden tijdens het proefsleuvenonderzoek in totaal 2 profielputten aangelegd met een goede spreiding om de bodemopbouw binnen het projectgebied op een voldoende wijze te bestuderen. In werkput 1 was de bodem verstoord tot op een diepte van meer dan 3 m -mV. De natuurlijke bodem werd niet bereikt. Omwille van de veiligheid kon deze werkput niet betreden worden. In de overige werkputten lag het maaiveld 1 à 2 m onder het maaiveld. Er werd meestal een duidelijk AC profiel vastgesteld, de C horizont lag onmiddellijk onder de antropogene lagen. Op sommige plaatsen, zoals ter hoogte van profiel P1, kwam een verweringshorizont voor. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden er 2 archeologisch relevante sporen aangetroffen. Beide sporen liggen in werkput 4, in het zuiden van het projectgebied.

Spoor s2 werd aangetroffen in het uiterste zuidoosten van deze werkput. Het spoor heeft een donker grijsbruine kleur en een breedte van minimaal 3,85 m. Dit spoor kan geïdentificeerd worden als een deel van de vestinggracht rond Hamont. Er werd een profiel gezet ter hoogte van dit spoor (P2). In dit profiel is duidelijk de schuine aflijning van een gracht te zien. Deze gracht dateert vermoedelijk uit de 14de eeuw, toen Hamont stadsrechten verkreeg. Ze werd pas in het begin van de 20ste eeuw gedempt: op de topografische kaart van 1904 staat de gracht nog afgebeeld, op de kaart van 1939 is

ze verdwenen. Dit verklaart waarom de vondsten die bij de aanleg van het vlak en het profiel werden aangetroffen vrij recent zijn: het gaat om twee scherven industrieel wit aardewerk uit de 19de of 20ste eeuw. Of er onder de jongere grachtlagen nog oudere lagen bewaard zijn gebleven kan op basis van het proefsleuvenonderzoek niet worden bevestigd of ontkend. Over de stadsgracht is weinig informatie beschikbaar. Ze werd tot nog toe slechts eenmaal aangesneden, tijdens een noodopgraving in 2001.

Enkele meters ten noordwesten van de stadsgracht werd **een kuil aangetroffen (s1)**. Dit spoor is vierkant en meet 34 cm. Het spoor is donker bruingrijs van kleur met donkere vlekken. Dit spoor dateert vermoedelijk uit de Late Middeleeuwen of de Nieuwe Tijd, gezien de scherpe aflijning van dit spoor.

Aangezien er nog vrij weinig bekend is over de vestinggracht rond Hamont is het potentieel voor kenniswinst groot.

Spoor 1 uit het proefsleuvenonderzoek, op het tekstplaatje bij de foto aangeduid als spoor 1 en in het verslag aangeduid als s2, werd niet meer aangetroffen tijdens de opgraving. Mogelijk is het bij de heropvulling van de proefsleuf beschadigd en/of vergraven. De baksteen op de foto van het spoor lijkt echter sterk overeen te komen met het formaat en de kleur van de bakstenen waarmee het muurtje, spoor 3 van de opgraving, gebouwd werd. De bruine verkleuring centraal in donkergrijze cirkelvormige verkleuring die binnen een rechthoekige kuil valt zou mogelijk te verklaren kunnen zijn als een restant van een plantkuil waarvan de wortelresten vermolmd zijn. Uit de projectie van proefsleuf 4 op de luchtfotomozaïek 2013-2015 blijkt de kuil ook samen te vallen met een struik, hetgeen ons inziens een argument temeer is om het spoor niet als laat- of postmiddeleeuws te beschouwen maar eerder als recent.

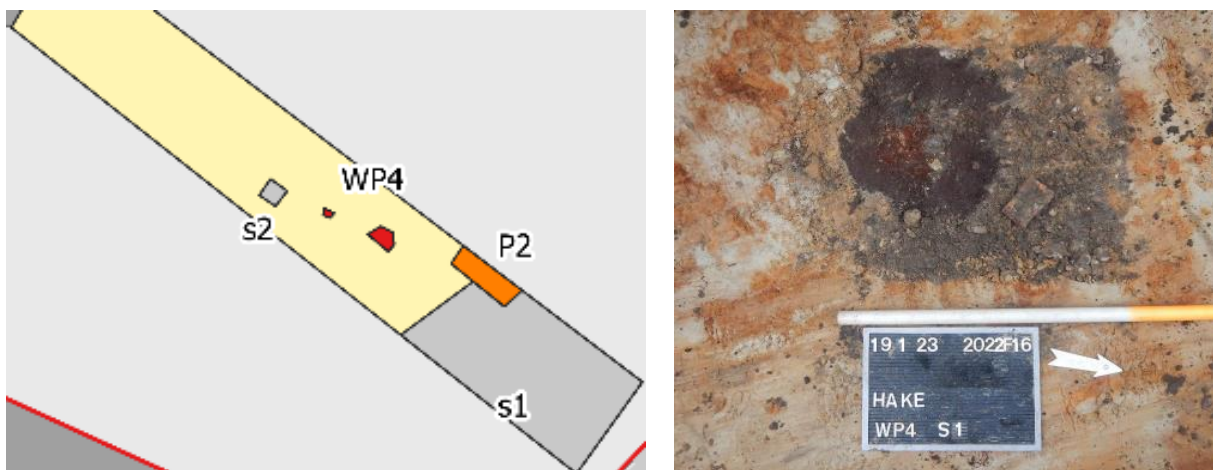


Fig. 34: Spoor 2 gesitueerd op het opmetingsplan (nota archeologie 24950, fig. 10) en een foto van dat spoor, nu aangeduid als spoor 2 (nota archeologie 24950 fig. 9 en fig. 22)



Fig. 35: Projectie van proefsleuf 4 en spoor 2 (als spoor 2 aangeduid op het opmetingsplan, spoor 1 op het tekstplaatje bij de foto) op de luchtfotomozaïek 2013-2015 (bron: geopunt.be) met aanduiding van de struiken aan die zijde van de voormalige tuin

Wat betreft de vestinggracht werd vastgesteld dat die gracht van oost naar west doorheen het zuidelijke deel van het projectgebied liep. De oorspronkelijke insteek van de gracht ligt iets meer noordelijk dan de 19^{de}-eeuwse. Op basis van een brievenhoofd van het Ursulinnenklooster uit eind 19^{de}, begin 20^{ste} eeuw, op basis van het gebruik van cementmortel in het schuttingmuurtje tussen de gracht en de noordelijk gelegen private gronden en de vondsten in de opvullingslagen werd vastgesteld dat er hoogstwaarschijnlijk eind 19^{de} eeuw een herprofilering van de gracht heeft plaatsgevonden. Pas na het definitief dempen van de gracht in de 20^{ste} eeuw en pas na 1956 kreeg het huidige kadastrale perceel haar huidige vorm hetgeen een kleine uitbreiding naar het zuiden betekende waardoor een deel van de gracht binnen het huidige kadastrale perceel kwam te vallen. Dit kon achterhaald worden op basis van een foto van het in 1956 afgebrande Ursulinnenklooster waarop de scheidingsmuur, spoor 3 van het opgravingsplan, nog zichtbaar is.

3.6. Samenvatting

In de archeologienota 20057 en nota archeologie 24950 werden hoge verwachtingen gesteld naar sporen uit de post-middeleeuwse periode en dat vooral met de nadruk op sporen van de vestingsgracht aan de zuidrand van de stad Hamont. Die gracht werd aangelegd inde 16^{de} eeuw en vormde de tweede stadsgracht rondom de stad. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden al sporen van die gracht vastgesteld maar werd ook vastgesteld dat het noordelijke terreindeel grondig verstoord was waardoor sporen van gebouwen uit de late middeleeuwen en/of post-middeleeuwse periode meer dan waarschijnlijk definitief verloren gegaan waren. Daarom werd enkel het zuidelijke deel van het terrein aan de Kerkstraat 20-22 afgebakend als op te graven zone. Tijdens die opgraving werden sporen van de vestinggracht aangetroffen evenals een oude waterput. De gracht maakte deel uit van het openbaar domein en was van het private domein gescheiden door een smal muurtje. In de vulling van de gracht werd vrij recent aardewerk aangetroffen, daterend uit de periode 1890-1920. Maar zelfs die “oude” datering kan misleidend zijn omdat ze gebaseerd is op één

aardewerkscherf, een fragment van een kommetje in faience fine dat misschien meerdere generaties lang in gebruik geweest is. *Wie heeft er niet nog een bord of ander serviesgoed van oma in zijn of haar kast staan.....* De gracht werd pas na WOII definitief gedempt voor de aanleg van de straat Wal. Ook een betonblok, een blok in grijs cement en het gebruik van grijs portlandcement zowel in het metselwerk van het muurtje als in het metselwerk van de waterput wijzen op een datering van deze constructies die ten vroegste teruggaat tot de tweede helft van de 19^{de} eeuw. Ook werd vastgesteld dat de gracht eind 19^{de} eeuw geherprofileerd werd mogelijk mede door de bouw en verdere uitbouw van het Ursulinnenklooster aan de overzijde van de straat Wal. De oorspronkelijke gracht liep dus oorspronkelijk van oost naar west doorheen het meest zuidelijke deel van het huidige kadastrale perceel. Maar dat perceel kreeg pas haar definitieve grens na afbraak van het scheidingsmuurtje en dat gebeurde na 1956 zo blijkt uit een foto van de brand van het Ursulinnenklooster uit 1956.

4. Bibliografie

4.1. Literatuur

CLAES, J. en GEELLEN, N., 2023, Nota Hamont – Kerkstraat 20-22, Archebo-rapport 2022F16, Kortenaken
(URI: <https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/24950>)

Creemers, G. & L. Van der Sijpe, 1995, De verdwenen burcht van Hamont. Een bijdrage tot de middeleeuwse geschiedenis van de stad Hamont, Hamont-Achel.

GERITS, J., 1989, *Historische Steden in Limburg*, Gemeentekrediet – Brussel

HUISMAN, D.J. e.a., 2011, De invloed van bouwwerkzaamheden op archeologische vindplaatsen, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Amersfoort.

VAN DER DOOREN L. & SAELENS D., *Archeologienota Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22*, Gent, 2021.
(URI: <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/20057>)

VAN RANST E. en SYS C., *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1 : 20 000)*, Gent, 2000.

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. “Code van Goede Praktijk voor de Uitvoering van en Rapportering over Archeologisch Vooronderzoek en Archeologische Opgravingen en het Gebruik van Metaaldetectoren, versie 4.0”. Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019

4.2. Internetbronnen:

ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE: [HTTP://CAI.ONROERENDERFGOED.BE/](http://cai.onroerenderfgoed.be/)

CARTESIUS: <http://www.cartesius.be>

GEOPORTAAL <https://geo.onroerenderfgoed.be>

GEOPUNT VLAANDEREN: <http://www.geopunt.be/kaart>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Historische stadskern van Hamont [online],

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140048>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Portlandcement>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Hamont [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14664>

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Ursulinenklooster Stalleken van*

Bethlehem [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/80023>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Ursulinenklooster_\(Hamont\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Ursulinenklooster_(Hamont))

<https://eindhovenfotos.nl/1/Hamont.html>)

www.onderderadar.be

5. Lijst van de afbeeldingen

COVERFOTO: briefhoofd van het klooster van de zusters Ursulinnen uit ca. 1900, gelegen tegenover het projectgebied

Fig. 1: bounding box, afbakening van de kadastrale percelen waarop de werken uitgevoerd werden.

Fig 2: kadastraal uittreksel met aanduiding van het projectgebied

Fig. 3: Topografische situering van het projectgebied (topografisch plan overgenomen uit archeologienota ID 20057, plan 1)

Fig. 4: aanduidingen op de muur van het oostelijk aanpalende pand betreffende de diepte van de fundering van de zijgevel

Fig. 5: details met betrekking tot de aanduiding van de funderingsdiepte van het pand aan de oostzijde

Fig. 6: aanduidingen op de zijgevel van het pand aan de westzijde van het terrein met betrekking tot de funderingsdiepte van die gevel en detail ervan

Fig. 7: opmetingsplan van het proefsleuvenonderzoek (bron: nota archeologie ID 24950)

Fig. 8: afbakening van de op te graven zone zoals opgenomen in de nota archeologie ID 24950 maar aangepast aan de aanwijzingen van de veiligheidscoördinator.

Fig. 9: Profiel P1, WP3 (ARCHEBO bvba, 2023, nota archeologie 24950, fig. 12)

Fig. 10: Profiel P2, WP4 (ARCHEBO bvba, 2023, nota archeologie 24950, fig. 13)

Fig. 11: zuid – noord-terreinprofiel

Fig. 12: Alle-sporenplan, opmetingsplan opgraving 2023B297

Fig. 13: spoor 1 (vlak 4)

Fig. 14: spoor 1 in vlak 3

Fig. 15: coupe van spoor 1 in vlak 4

Fig. 16: coupe van spoor 2

Fig. 17: coupetekeningen van de sporen 1 en 2

Fig. 18: restanten van het muurtje in de zuidwand van vlak 1 met op de achtergrond de berlinerwand in staalplaten

Fig. 19: restanten van het muurtje in de westelijke profielwand van de aangelegde vlak 2 met rechts het uitbraakspoor van het in vlak 4 als spoor 2 aangeduide greppelspoor

Fig. 20: restanten van steunpilaren aangetroffen bij de aanleg van vlak 3

Fig. 21: de top van het muurtje bij de aanleg van vlak 4, het westelijke deel van het projectgebied

Fig. 22: de waterput in het 2^{de} aangelegde vlak

Fig. 23: de oostwand van de profielput “stadsgracht” nadat al een deel ingestort was en de scheur in de opvulgrond aan de oostzijde net voor het instorten van de wand

Fig. 24: de westwand van de profielput

Fig. 25: de zuidwand van de profielput, tegen de berlinerwand met aanduiding van het inspijpelingspunt van het grondwater, blauw omringd, en de plek, rood omkaderd, waar een betonblok bij aanleg van de put uit de wand viel.

Fig. 26: inspijpelingspunt van het grondwater nadat wanden van de profielput al ingekalfd waren

Fig. 27: veldtekening van het grachtprofiel

Fig. 28: de aardewerkvondsten: 3 fragmenten van een bord en 1 fragment van een kommetje. De volledige merkstempel is een referentiestempel ter determinatie van de gevonden scherf

Fig. 29: briefhoofd van het Ursulinnenklooster en interpretatie wat betreft gracht en schutting zoals aangetroffen binnen het projectgebied.

Fig. 30: Projectie van het opmetingsplan – alle-sporenplan – en situering van het projectgebied (blauw omkaderd) op de Atlas der Buurtwegen

Fig. 31: foto en detail daaruit van het in 1956 afgebrande kloostergebouw van de Ursulinnen met aanduiding van het scheidingsmuurtje (bron: <https://eindhovenfotos.nl/1/Hamont.html>)

Fig. 32: poging tot reconstructie van de situatie van de gracht en scheidingsmuurtje eind 19^{de} begin 20^{ste} eeuw op basis van de gegevens afgeleid van het grachtprofiel en het briefhoofd van het klooster van de Ursulinnen (cfr ook fig. 29)

Fig. 33: evolutie van de straat Wal op luchtfoto's uit 1945 en 1953, in 1945 nog een dubbele bommenrij (rood omlijnd), in 1953 een aangelegde straat zonder bomen, het projectgebied is blauw omcirkeld (bronnen: 1945: www.onderderadar.be – VS 1945 Casey Jones foto_563, 1953: J. Gerits, Historische Steden in Limburg)

Fig. 34: Spoor 2 gesitueerd op het opmetingsplan (nota archeologie 24950, fig. 10) en een foto van dat spoor, nu aangeduid als spoor 2 (nota archeologie 24950 fig. 9 en fig. 22)

Fig. 35: Projectie van proefsleuf 4 en spoor 2 (als spoor 2 aangeduid op het opmetingsplan, spoor 1 op het tekstplaatje bij de foto) op de luchtfotomozaiek 2013-2015 (bron: geopunt.be) met aanduiding van de struiken aan die zijde van de voormalige tuin

6. Bijlagen

Bijlage 01: bounding box

Bijlage 02: Kadasterplan

Bijlage 03: Topografische situering

Bijlage 04: Opmetingsplan proefsleuvenonderzoek - bron: nota archeologie ID 24950

Bijlage 05: Afbakening projectgebied voor opgraving volgens het programma van maatregelen nota ID 24950, bijgesteld op aangeven veiligheidscoördinator

Bijlage 06: Opmetingsplan (alle-sporenplan) opgraving projectcode 2023B297

Bijlage 07: Bodemprofiel zuid - noord centraal door het terrein

Bijlage 08: Profiel van de gracht

Bijlage 09: Profiel van de gracht

Bijlage 10: Opmetingsplan Projectie op de Atlas der Buurtwegen (1840/1845)

Bijlage 11: Briefhoofd van het voormalig Ursulinnenklooster, ca. 1900 en interpretatie/aanduiding van de stadsgracht en het muurtje

7. Fotolijst (als bijlage toegevoegd)

8. Sporenlijst

Spoor 1: insteek van de stadsgracht, laag 2 (fig. 27), licht grijze vulling, compact, zwak humeus en te volgen van noordoost naar zuidwest. Zowel uit het profiel van de wand van het aangelegde vlak 2 (fig. 11) als uit de grachtcoupe (fig. 27) blijkt dat deze insteek ouder is dan het muurtje (spoor 3).

De insteek werd in het 4^{de} aangelegde vlak heel fragmentair ook nog gecoupeerd en ook daaruit bleek duidelijk de schuine insteek van deze opvullingslaag.

De opvulling bestaat van onder naar boven uit 14 lagen, exclusief het bastenen muurtje. Dat muurtje, spoor 3, is gebouwd boven spoor 1, de insteek van de stadsgracht en laag 4 van de opvulling.

De opvullingslagen:

- 1: C-horizont, geel lemig zand, sporen van ijzeraanrijking, vochtig aan de basis
 - 2: grijze, aan de basis zeer natte grond, compact, zwak humeus, plastisch (= spoor 1)
 - 3: grijs tot grijsbruine opvulling met restanten van bouw materiaal waaronder een betonblok, nat aan de basis (de intekening op fig 25 van het betonblok is indicatief voor de situering in de opvullingslagen, het betonblok zelf werd aangetroffen in het zuidprofiel).
 - 4: gemengde geel-grijs gevlekte opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 5: donkergrijze, vochtige humeuze grond, soort bodemslik (aardewerk!)
 - 6: grijze opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 7: grijsgele opvulling met vermenging van gele gronden, bouwafval/afbraakresten
 - 8: grijze opvulling met sporadisch baksteenresten en cementafval, geroerde grond
 - 9: lichtgrijze opvulling met bouwpuin (baksteenfragmenten en cementresten)
 - 10: donkergrijze geroerde grond met bouwpuin
 - 11: grijsbruine geroerde opvulling vermengd met bouwpuin
 - 12: donkergrijze opvulling vermengd met bouwpuin
 - 13: bruingele opvulling vermengd met bouwpuin
 - 14: donkergrijze licht humeuze opvulling vermengd met bouwpuin, „afbraaklaag“
- Bakstenen muurtje: baksteenformaat 17 x 8 x 4,7 cm (= spoor 3)

Spoor 2: grachtje (wegrand?), vulling grijze grond, redelijk rechtlijnig, her en der onderbroken, maar in het 2^{de} aangelegde vlak ligt in het verlengde van dit spoor een uitbraakspoor opgevuld met recent bouwpuin. Mogelijk is dit spoor een restant van de recent afgebroken gebouwen waarbij de

“vergrijzing” van de bodem dient te worden beschouwd als ontstaan onder invloed van de druk van de gebouwen op de ondergrond en de wisselende soms hoge grondwaterstanden.

Spoor 3: éénsteens muurtje met steunpilaren, bakstenen 17 x 8 x 4,7 cm groot, machinaal vervaardigd, en gemetseld met cementmortel. Het muurtje kon “met stuk en brok” gevolgd worden over de volledige breedte van het projectgebied. Bij de aanleg van vlak 1 werden sporen van het muurtje zichtbaar in de zuidelijke profielwand. Bij de aanleg van de vakken 2 en 3 werden enkel brokken baksteen en restanten van de steunpilaren aangetroffen. Bij de aanleg van vlak 4 kon het muurtje over een lengte van 3 meter gevolgd worden. Bij het verder vrij leggen zakte het echter in elkaar. Uit de profielwanden van de vlakken 2 en 3 bleek ook al dat het muurtje onder druk van de ten noorden gelegen grond scheef stond. De basis van het muurtje bestaat uit drie lagen van telkens 2 kops geplaatste bakstenen. De steunpilaren, de restanten ervan, meten in het vlak 45 x 45 cm.

Spoor 4: waterput in bakstenen met cementmortel gemetseld. Bakstenen 22 x 11 x 8 cm, vulling: sterk geroerde grond, opgevuld met afbraakmateriaal. Van deze waterput, gevuld met recent bouwpuin, werd enkel de bovenste laag bakstenen vrijgelegd. Het blijkt een vrij recente put te zijn, eind 19^{de} – begin 20^{ste} eeuw, aangezien sommige nieuwsgierigen die tijdens het veldwerk even langskwamen, zich de waterput nog konden herinneren. Blijkbaar is hij afgebroken bij de bouw van het pand eind jaren 1960/begin jaren 1970, dat op zijn beurt recent, november 2022, volledig gesloopt werd. De waterput ligt tegen de noordgrens van de afgebakende zone en net ten oosten van de eerder aangelegde proefsleuf 5. De diameter van de waterput bedraagt aan de buitenzijde 145 cm, binnenzijde 100 cm.

9. Vondstenlijst

Laag 3 van het grachtprofiel een betonblok (blok in grijs portlandcement). Dergelijke vondsten worden niet dikwijls gemeld – is wel belangrijk in de relatieve datering van de opvullingslagen.

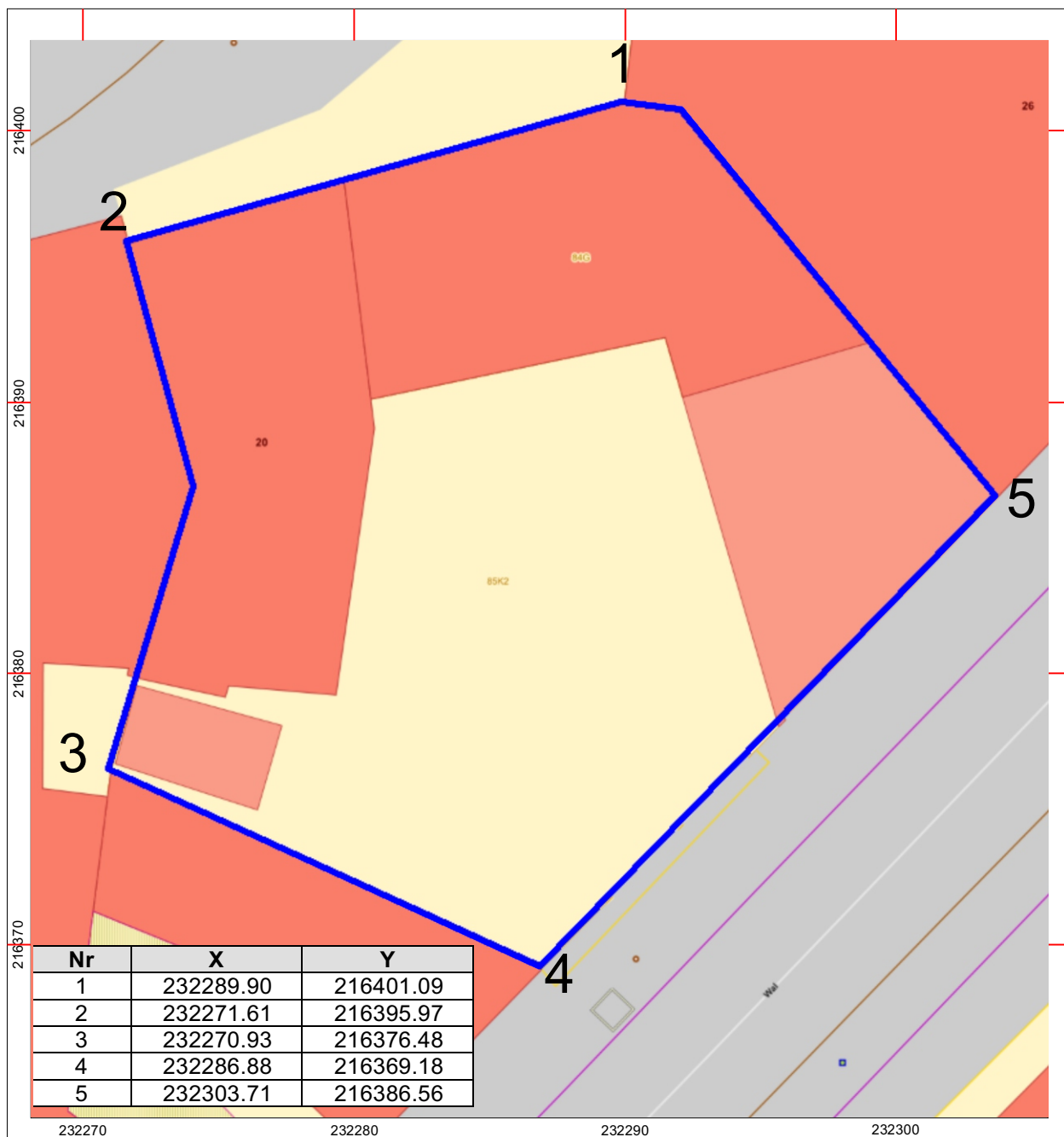
Bakstenen: het formaat van de bakstenen waarmee het muurtje gemetseld is (spoor 3) is 17 x 8 x 4,7 cm. Constructie gemetseld met grijs cement (portlandcement).

De bakstenen, waarmee de waterput gemetseld is, zijn 22 x 11 x 8 cm groot. Constructie gemetseld met grijs cement (portlandcement).

4 aardewerkscherven, scherven in faïence fine:

- drie fragmenten van een bord zonder versiering (rand fragment en wand/bodemfragmenten)
- één bodemfragment van een kom versierd met geometrische en florale motieven. Op de onderkant van die scherf staat deels het merkteken “MADE IN HOL(LAND) SOCIETE CER(AMIQUE) MA(ESTRICT) J(APON)”, aardewerk geproduceerd in Maastricht eind 19^{de} eeuw.

Hamont, Kerkstraat 20-22, projectcode 2023B297: BIJLAGEN



Project: Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22 - Projectcode: 2023B297
 Bijlage 01: bounding box - Bron: www.geopunt.be
 Datum aanmaak plan: 10/03/2023 - situering plangebied blauw omkaderd



GRID: Lambert 72 coördinatenstelsel



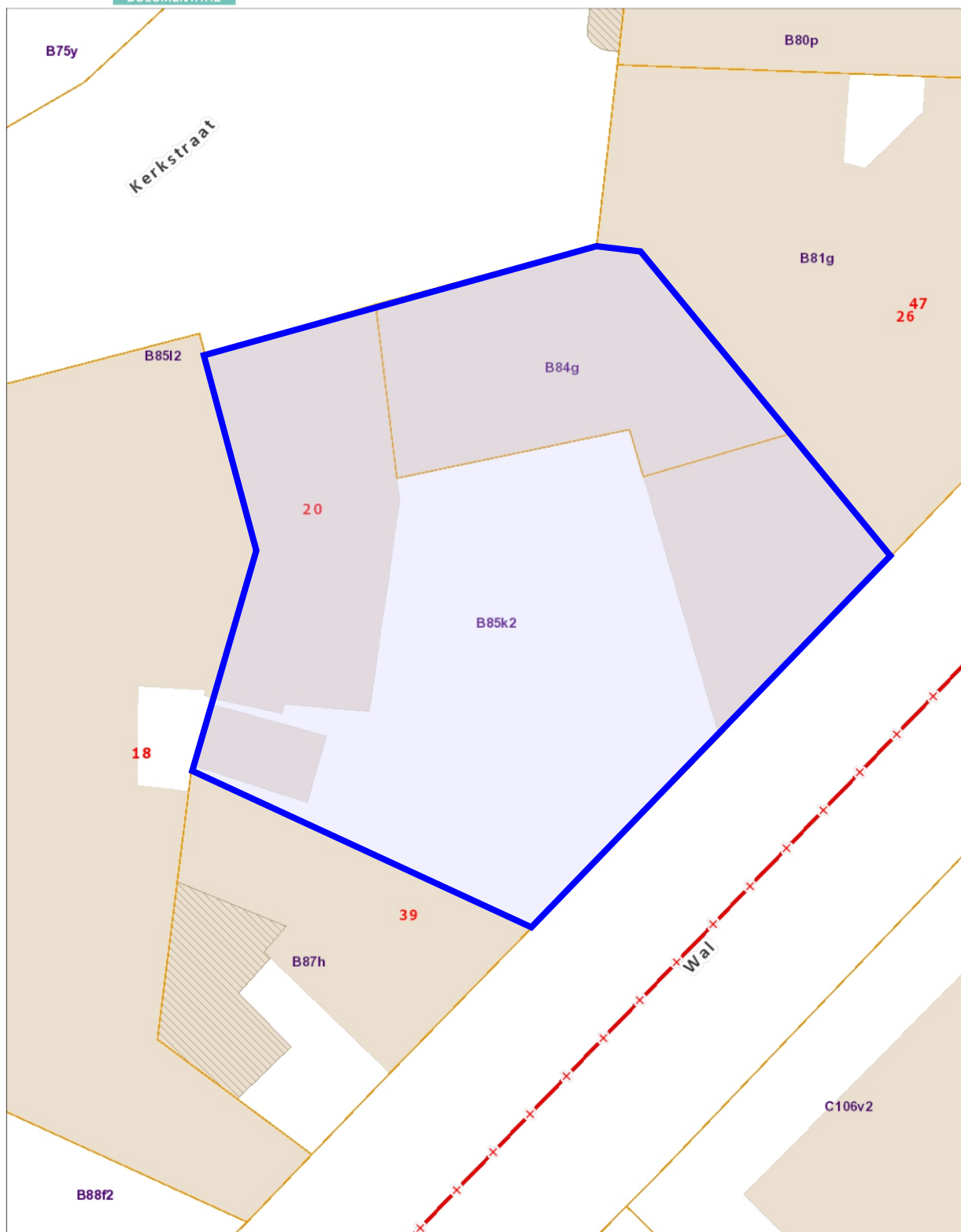
Federale
Overheidsdienst
FINANCIEN

PATRIMONIUM-
DOCUMENTATIE

Uittreksel uit het kadastraal percelenplan

Gecentreerd op:
HAMONT-ACHEL 1 AFD/HAMONT/ percelen B84g en B85k2

Meest recente toestand
Aangemaakt op 23/03/2023
Schaal: 1 : 250



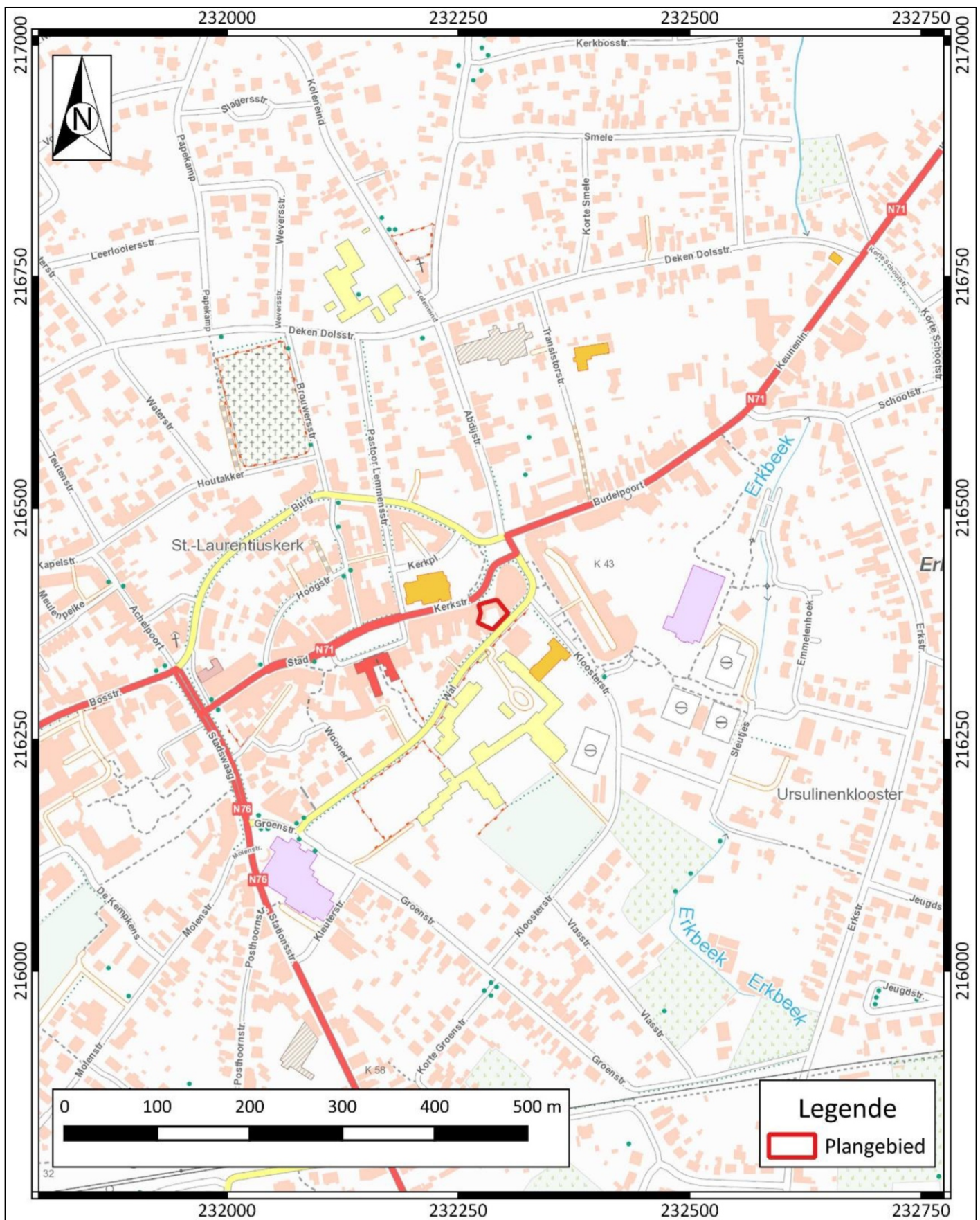
De AAPD is de auteur van het kadastraal percelenplan en de producent van de databank waarin deze gegevens zijn opgenomen en geniet de intellectuele eigendomsrechten opgenomen in de Auteurswet en de Databankenwet. Vanaf 01/01/2018 worden de gebouwen op het kadastraal percelenplan geleidelijk vervangen door een dataset (= Bpn_Rebu oftewel Gebouwen(gewesten)) beheerd door de gewesten. De AAPD zal dan niet langer verantwoordelijk zijn voor de voorstelling van de gebouwen op het kadastraal percelenplan.



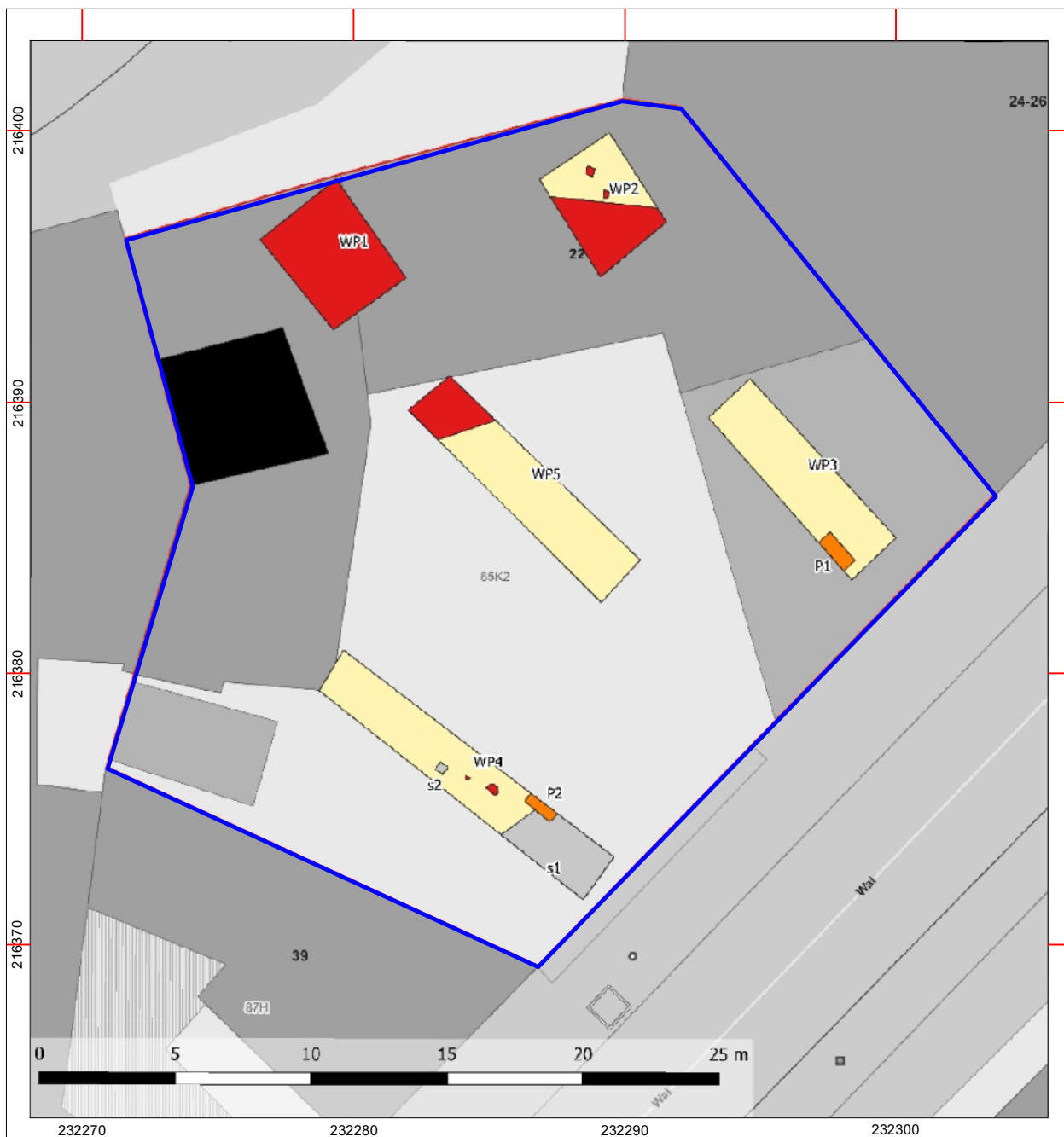
HAASST
plan

Project: Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22 - Projectcode: 2023B297
Bijlage 02: Kadasterplan - Bron: cadgis viewer
Datum aanmaak plan: 22/04/2019 - situering plangebied blauw omkaderd





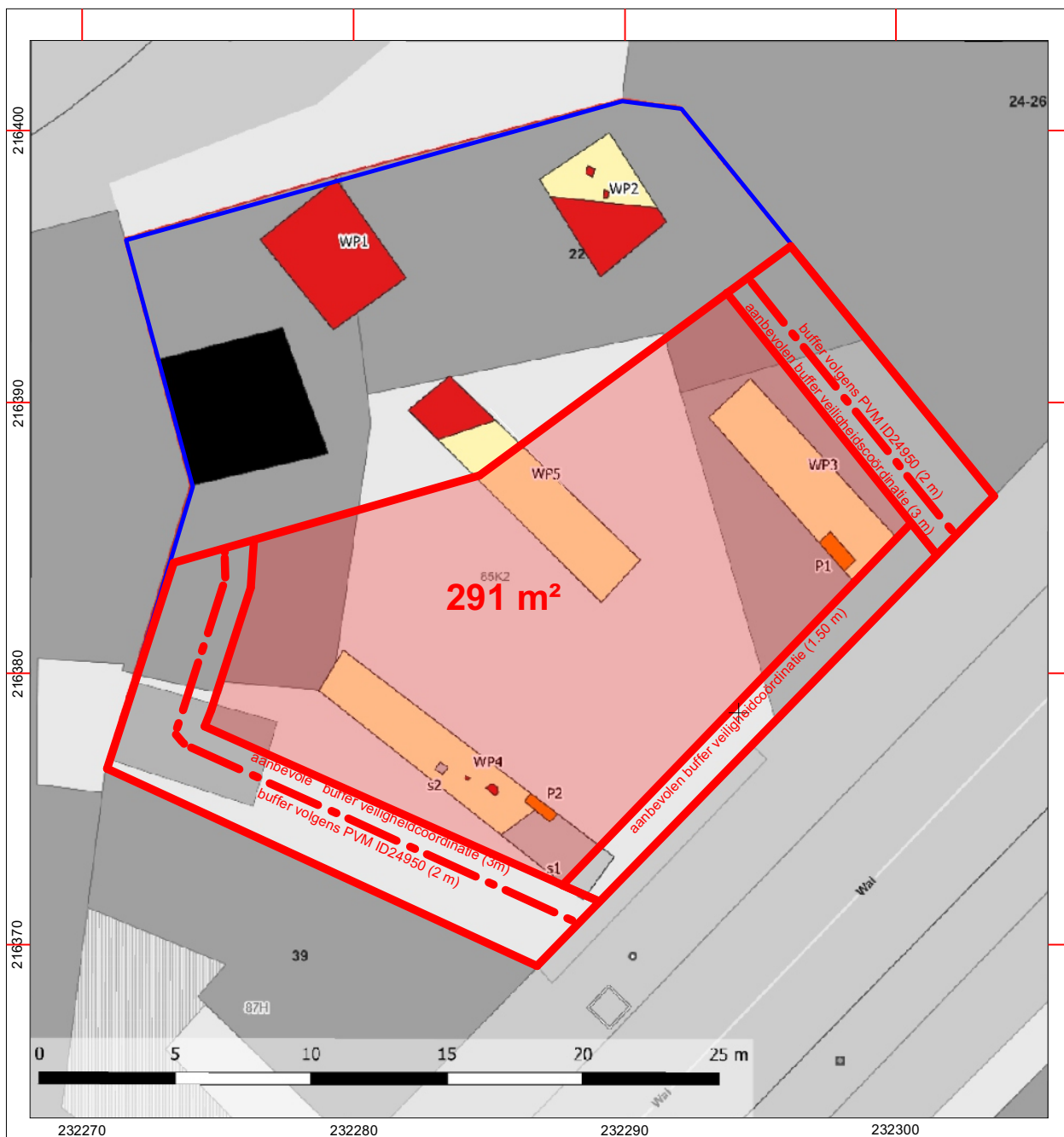
HAASST Project: Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22 - Projectcode: 2023B297
 Bijlage 03: Topografische situering - Bron: archeologienota ID 20057, plan 1
 Datum aanmaak plan: 10/03/2023 - situering plangebied blauw omkaderd

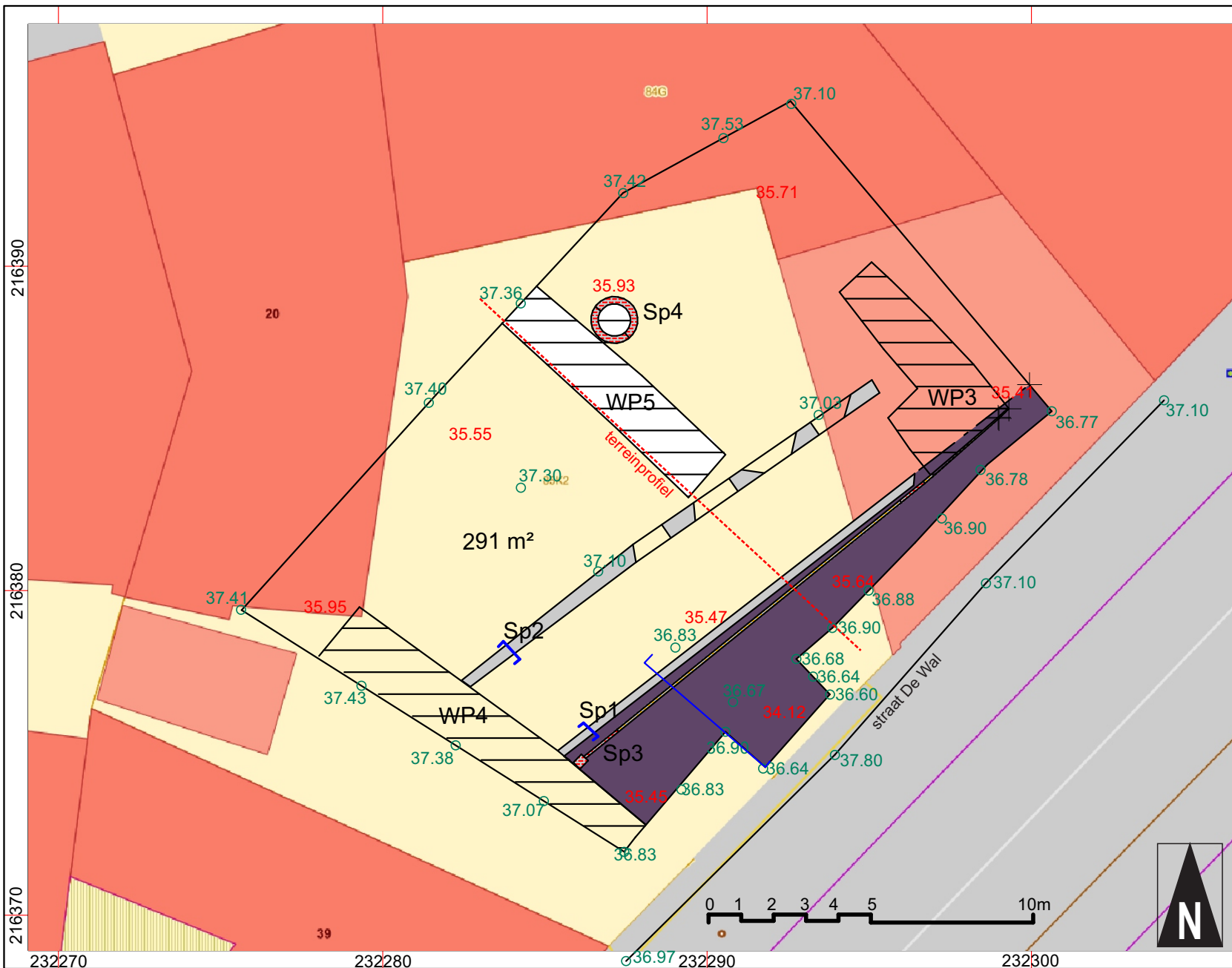


Project: Hamont-Achel, Kerkstraat 20-22 - Projectcode: 2023B297
 Bijlage 04: Opmetingsplan proefsleuvenonderzoek - bron: nota archeologie ID 24950
 Datum aanmaak plan: 10/03/2023 - situering plangebied blauw omkaderd



GRID: Lambert 72 coördinatenstelsel



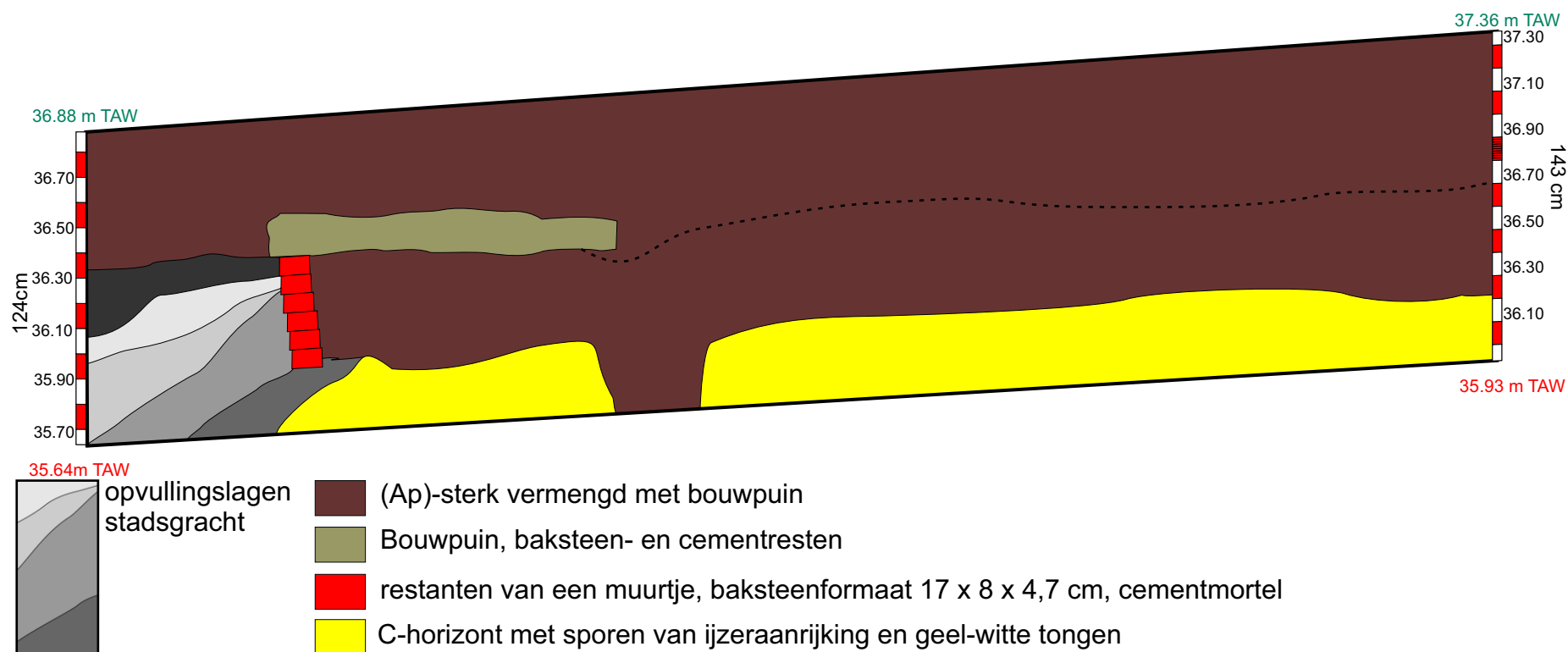


Legende:

- Sp1: grachtrand
Sp2: greppel
Sp3: bakstenen muur
Sp4: waterput
Wp2-4-5: proefsleuven
37.36: TAW-niveau maaiveld
35.93: TAW-niveau vlak
grachtspoor
profielcoupes

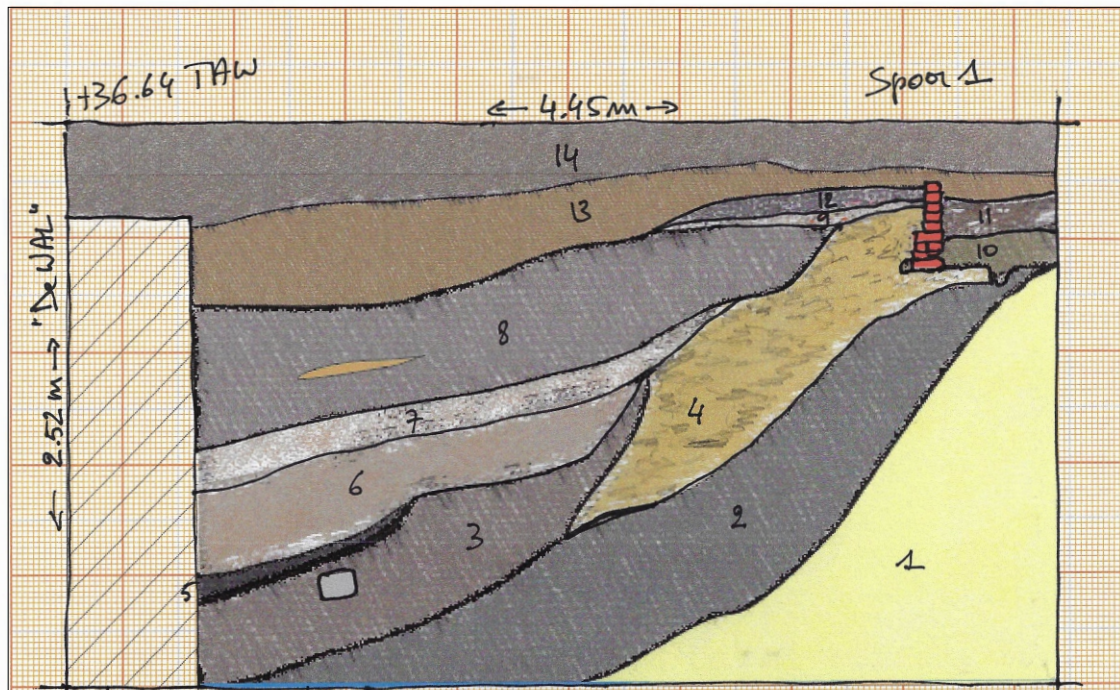
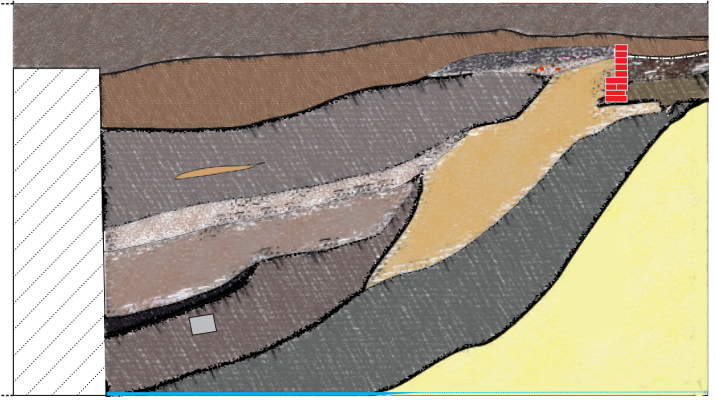
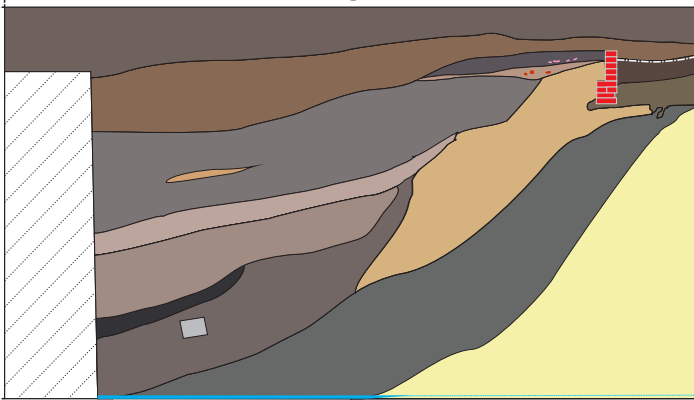
Project: Hamont-Achel,
Kerkstraat 20-22
Projectcode: 2023B297
Bijlage 06: Opmetingsplan

Datum aanmaak plan:
10/03/2023
Basis: GRB, bron:
www.geopunt.be



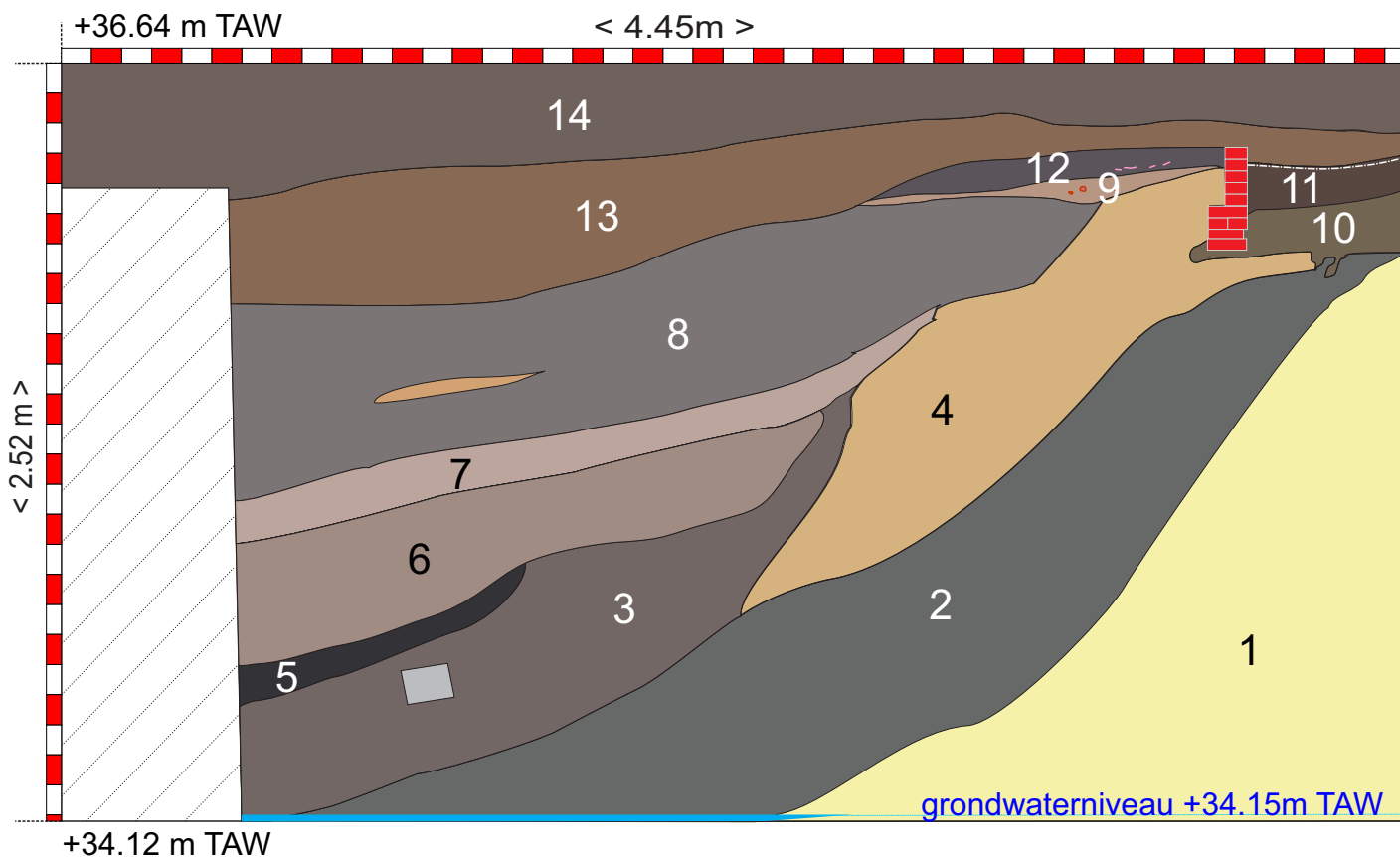
< 4.45m >

< 2.52 m >



Bakstenen muurtje: bakstenen 17x8x4,7 cm (Spoor 3)

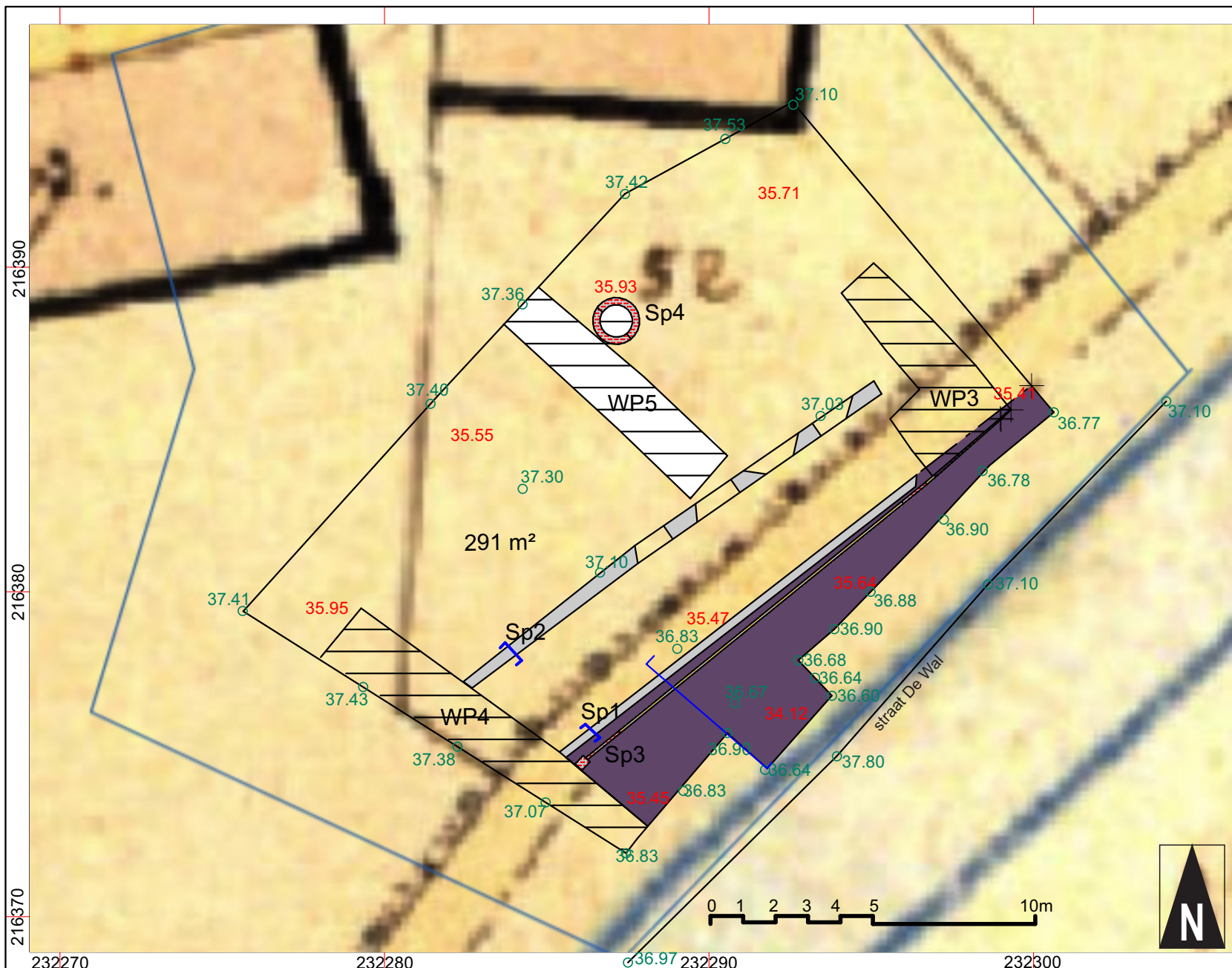
- 1: Horizontaal leuning zand geel, sporen ijzerdarmrijking, rochtig ad basis
- 2: grijs ad basis zeer natte grond, compact zwak humeus(?), plakkenig
- 3: grijs-grijs bruine opvulling met restanten van bouw materiaal, beton blok!!! nat ad basis
- 4: gemengde geel-grijs gevulde opvulling met sporadisch bouwpuin
- 5: donkergrijs, rochtig, humeuze grond -> soort gyttja?
- 6: grijs opvulling met sporadisch bouwpuin
- 7: grijs-geel opvulling met vermenging van gele gronden (bouwafval/afbraak?)
- 8: grijs opvulling met sporadisch baksteenpuin, cementresten -> gevende grond
- 9: lichtgrijs opvulling met bouwpuin (baksteen - cement)
- 10: donkergrijs, gevende grond met bijmengsel bouwpuin
- 11: grijs bruine gevende opvulling met bouwpuin
- 12: donkergrijs opvulling met bouwpuin vermengd.
- 13: bruin-geel opvulling met bouwpuin
- 14: donkergrijs opvulling met bouwpuin -> 'afbraak laag'



- 1: C-horizont, geel lemig zand, sporen van ijzeraanrijking, vochtig aan de basis
 - 2: grijze, aan de basis zeer natte grond, compact, zwak humeus, plastisch (= spoor 1)
 - 3: grijs tot grijsbruine opvulling met restanten van bouw materiaal waaronder een betonblok, nat aan de basis
 - 4: gemengde geel-grijs gevlekte opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 5: donkergrijze, vochtige humeuze grond, soort bodemslik (aardewerk!)
 - 6: grijze opvulling met sporadisch bouwpuin
 - 7: grijsgele opvulling met vermenging van gele gronden, bouwafval/afbraakresten
 - 8: grijze opvulling met sporadisch baksteenresten en cementafval, geroerde grond
 - 9: lichtgrijze opvulling met bouwpuin (baksteenfragmenten en cementresten)
 - 10: donkergrijze geroerde grond met bouwpuin
 - 11: grijsbruine geroerde opvulling vermengd met bouwpuin
 - 12: donkergrijze opvulling vermengd met bouwpuin
 - 13: bruingele opvulling vermengd met bouwpuin
 - 14: donkergrijze licht humeuze opvulling vermengd met bouwpuin, „afbraaklaag“
- Bakstenen muurtje: baksteenformaat 17 x 8 x 4,7 cm (= spoor 3)

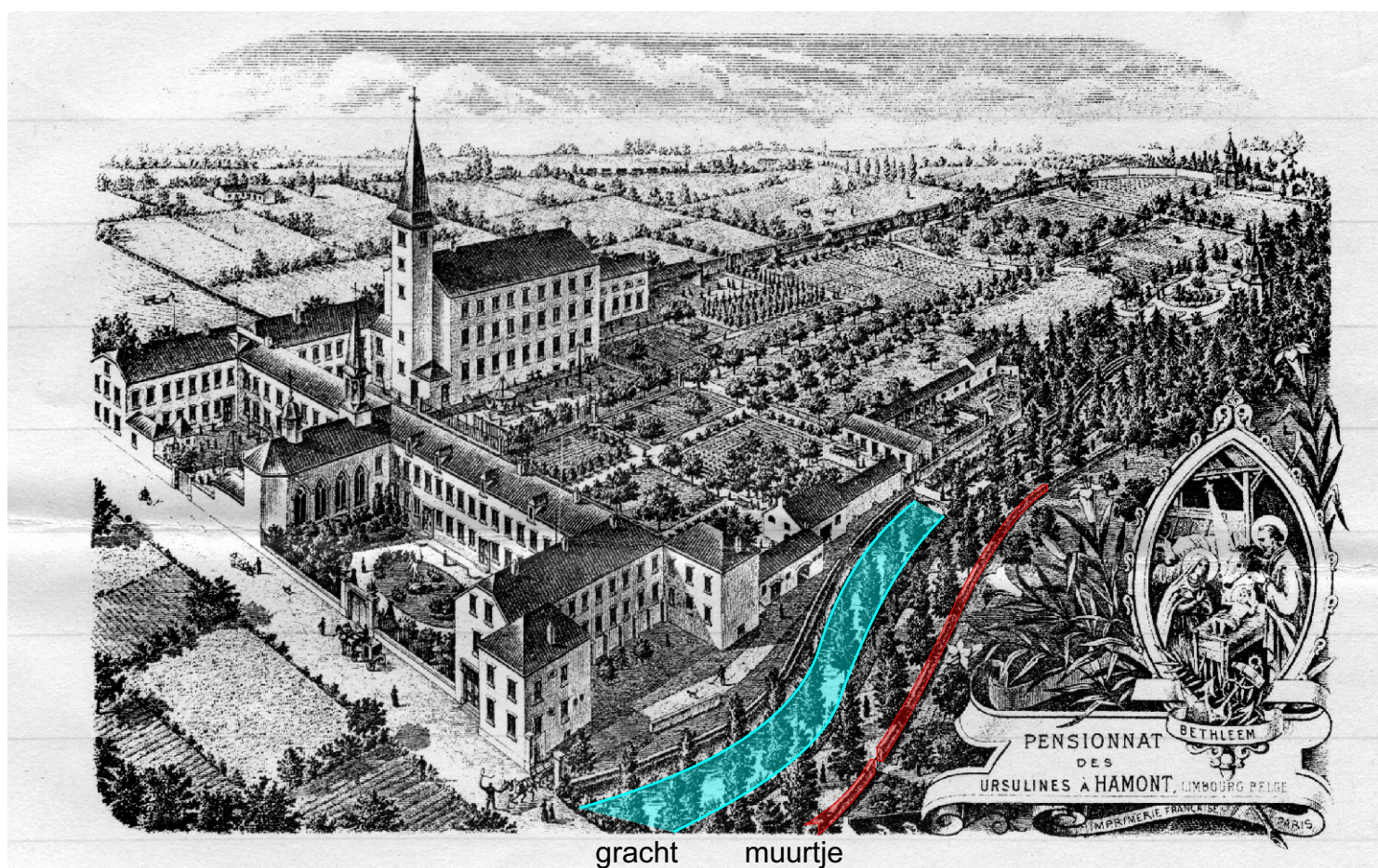
Legende:

- Sp1: grachtrand
- Sp2: greppel
- Sp3: bakstenen muur
- Sp4: waterput
- Wp2-4-5: proefsleuven
- 37.36: TAW-niveau maaiveld
- 35.93: TAW-niveau vlak
- grachtspoor
- profielcouples



Project: Hamont-Achel,
Kerkstraat 20-22
Projectcode: 2023B297
Bijlage 10: Opmetingsplan
Projectie op de Atlas der
Buurtwegen (1840/1845)

Datum aanmaak plan:
10/03/2023
Basis: GRB, bron:
www.geopunt.be



HAMONT-ACHEL
(Hamont) - Kerkstraat 20-22

Opgraving

Projectcode 2023B297

FOTOLIJST

gebruikte codes:
2023B297 V1-a =
projectcode 2023B297 vlak 1, foto a

2023B297 V1-PP =
vlak 1, profielfoto (a, b, ...)

2023B297 V4-sp1 =
vlak 4, spoor 1

2023B297 V4-sp1-c1 =
vlak 4, spoor 1 coupe, foto 1



2023B297 V1-a



2023B297 V1-b



2023B297 V1-c



2023B297 V1-d



2023B297 V1-f



2023B297 V1-PP



2023B297 V2-a



2023B297 V2-b



2023B297 V2-PPa



2023B297 V2-PPb



2023B297 V2-PPc



2023B297 V2-sp4-a



2023B297 V2-sp4-b



2023B297 V2-sp4-c



2023B297 V2-sp4-d



2023B297 V2-sp4-e



2023B297 V2-sp4-f



2023B297 V2-sp4-g



2023B297 V3-a



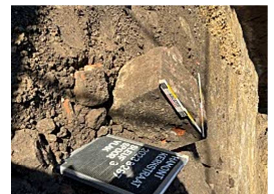
2023B297 V3-b



2023B297 V3-c



2023B297 V3-ma



2023B297 V3-mb



2023B297 V3-mc



2023B297 V3-md



2023B297 V3-PPa



2023B297 V3-PPb



2023B297 V3-PPc



2023B297 V3-PPd



2023B297 V3-PPe



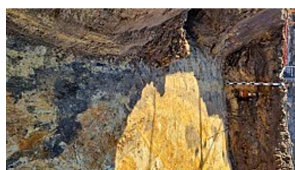
2023B297 V3-PPf



2023B297 V3-PPg



2023B297 V3-PPh



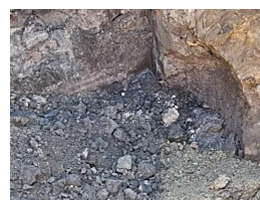
2023B297 V3-PPi



2023B297 V3-PPj



2023B297 V3-PPk



2023B297 V3-PPl



2023B297 V3-PPm



2023B297 V3-sp1a



2023B297 V3-sp1b



2023B297 V3-sp3e



2023B297 V4-d



2023B297 V4-e



2023B297 V4-f



2023B297 V4-g



2023B297 V4-PP1



2023B297 V4-PP3



2023B297 V4-sp1-c1



2023B297 V4-sp1-c2



2023B297 V4sp2-c1



2023B297 V4-sp2-c2



2023B297 V4-sp3a



2023B297 V4-sp3b



2023B297 V4-sp3c



2023B297 V4-sp3d



20230305_100634



20230305_100639



20230305_100659



20230305_100703



20230305_100707



20230305_100724 - kopie



20230305_100724



20230305_100727



P3070006



P3070007



P3070008



P3070010